

ہندکو مجلہ

جولائی - دسمبر 2022ء
شمارہ نمبر 9

سرگی داتارہ

(ہزارے دے ہندکو ان لکھاریاں دی تحریریاں تے مشتمل رسالہ)

آصف ثاقب

ہزارے دی ادبی ذیادت و ٹشن تارہ

گندھارا ہندکو بورڈ پشاور (ہزارہ شاخ)

ضابطہ

اداریہ

گندھارا ہند کو بورڈ ہزارہ دے لکھاریاں و سطھ خدمات

ادب بک بولٹ نالوں اے ایہہ روزدار بڈا ہوندا ے۔ ادب معاشرے توں اثر کھندا ے تے اگوں اس تے اشپاندابی اے۔ دنیادے ہر انقلاب کچھے فسلياں تے لکھاریاں کم کيتا ے۔ پہلوں سوچ بڑھ دی اے تے فرتبلی آندی اے۔ پاکستان بڑھیا تے اس کچھے بی علمی تے فکری تحریک ایسی۔، مولانا حافظ علی جوہر، مولانا ظفر علی خان تے علامہ محمد قابو اور سوچ دتی جس تے ٹر کے مسلمانوں آزادی دی منزل تے پہنچے۔ رسالہ تہذیب الاخلاق، علی گڑھ انسی ٹھوٹ گزٹ، زمیندار، کامریڈیتے ہمدرد کتاباں تے رسالیاں سوچ آں اگے بدھایا۔

گندھارا ہند کو بورڈ پشاوری بک سوچ تے فکر دنیا اے۔ پاکستان دی قومی زبان دے نال نال

ایہہ ادارہ ساریاں مقامی زباناں تے خاص کر ہند کو دی ترقی جو گے ہتھ پیر ماردا پیا اے۔ اس دیاں کوششاں دیجوتے ملک نئے شید ای کو یہ ہور ادارہ مسلسل اتنے مددے توں زباناں و سطھ انتیاں کامیابیاں حاصل کیتیاں ہوں گے جیسا اس کیتیاں نیں۔ کتاباں، رسالے، کانفرنس، ایکٹرانک میڈیا تے اخبار دے میدان اس نئے کم ہوندا ے۔

ہزارہ نئے ہند کو دے لکھاری ہے نیں۔ اتحدے لوگاں دی زبان اے۔ اتحدے شاعری ہے نیں تے نظر نگاری ہے نیں۔ اتحدے سوچ تے فکر ضروریں والا لوگ ہے نیں۔ صحافی، ادیب، فناکار تے ہر شعبے دے لوگ ہند کو نال پیار کر دے نیں تے اس دی ترقی ڈیکھ داں چاہندے نیں۔ سچ گل ایہہ دے جے گندھارا ہند کو بورڈ پشاور ہزارہ دی سرزی میں تے بڈے بڈے کم کیتے نیں۔ سب توں پہلوں تے اس ادارے اس اپنی زبان تے توجہ دلائی اے۔ اتحدے ہند کو کانفرنس، کیتیاں گیاں نیں۔ اتحدے دے لکھاریاں دیاں کتاباں چھاپیاں گیاں نیں۔ اتحدے شاعریاں تے نشانگاراں پرمود کیتیاں گیاں تے انہاں دی جو سلسلہ افرانی کیتی گئی اے۔

ایہہ آباد جلال بابا آڈی ٹوریم نئے کانفرنس ہوئی جس نئے اس ویلے دے گورنر سردار مہتاب احمد خان آئے۔ ہری پور نئے عالمی کانفرنس نئے قاضی اسد صدر ارتکیتی۔ حوالیاں شافتی پروگرام نئے ایم پی اے سردار اور ٹکزیب نلوٹھاتے ہک ہور کانفرنس نئے ایم پی اے ندیعیاں آئے ایہے۔ مانسہہ نئے کانفرنس ہوئی۔ اتحدے یونیورسٹی نئے مشاعرہ کیتا گیا۔ ہری پور ڈسٹرکٹ کوئی نہل ہال نئے صوفی عبدالرشید صاحب دی یاد نئے ریفسن منعقد کیتا گیا۔ عبدالغفور ملک مرحوم داقر ان پاک دا ہند کو زبان نئے مفظوم ترجیح چھاپیا۔ انہاں دیاں ہور کتاباں لی اسی ادارہ چھاپیاں۔ ہند کو زبان دی یہی تے ترقی (۳) (۴) افت اسی ادارے چھاپی۔ انجوای شاعری تے نظر دیاں سوتون اتے کتاباں اس ادارے چھاپیاں۔ ہند کو وان اخبار نئے پروفیسر میکی خالد صاحب، اختر نصیم صاحب دا تے پروفیسر ملک ناصر داؤد صاحب دا کالم چھدیا۔ پشاور جدی کانفرنس ہوئی گندھارا ہند کو بورڈ ہزارہ توں مقالہ نگاراں موقعہ دتا۔ اتحدے عزت دتی۔ سیکریٹری سمبی مشتاق احمد غنی اتحدے دادورہ کیتا تے ادارے دیاں خدمات دی تعریف کیتی۔ ہند کو اخبار اخبار نئے ہزارہ سے مسلیماں تے واڑ چائی جلدی اے۔ ریڈ یو پاکستان ایہہ آباد آں بند کر دیں دے خلاف ادارے احتجاج نئے بورڈ آگے اگے ایہا۔ بورڈ ہزارہ توں ائی لوگاں اسلام آباد تے ہور ناں جایاں تے کانفرنس نئے ہند کو زبان دا بندوبست کیتا۔ انجوادہ ملک دی سطھ تے جمل پہنچے۔ ہزارہ دے لکھاریاں دیاں ملکی سطھ تے جو ایوارڈ ملے تے صوابی سطھ تے جو ایوارڈ تھائے انہاں کچھے بی اس دا ہتھا یہا۔

اتھدے کئی لکھاریاں دیاں کتاباں الماریاں نئے پہیاں پہیاں پراخرا میاں ہو جلڑی آں جے کر ایہہ بورڈ انہاں کاغذتے منتقل نہ کرے آ۔ بورڈ دیاں کوششاں نال ہند کو دا چھنڈا اٹاں اسی اٹاں جلد اپیا۔ اللہ کرے سارے مل جل کے اس کے وسیں توڑ لاواں۔

سرپرست:	پروفیسر میکی خالد
مدیر:	محمد ضیاء الدین
پروفیسر ملک ناصر داؤد:	پروفیسر ملک ناصر داؤد
نائب مدیر:	محمد اختر نصیم
معاون مدیر:	سید ماجد شاہ
ڈائریکٹر:	ثاقب سعیں
ملک:	100 روپے
نمبر:	نمبر 9۔ جولائی۔ دسمبر 2022ء
چیئر:	گندھارا ہند کو اکیڈمی، پشاور
پھر:	جی ایکے لیزر پر ہنگ پر لیں، پشاور

مجلس مشاورت:	☆ آصف ثاقب
	☆ اجل بنزیر
	☆ محمد حسنان علی
	☆ پروفیسر بشیر احمد سوز
	☆ نذری حسین شاہ کیبوی
	☆ ڈاکٹر عامر سعیل
	☆ ڈاکٹر ارشاد شاہ کراچی عوان
	☆ ڈاکٹر راحیل خورشید
	☆ پروفیسر محمد رضا مختار
	☆ پروفیسر محمد فرید
	☆ سیدہ فہیدہ ماجد
	☆ فرزانہ اقبال
	☆ راجنیز محمد ناظمی
	☆ قاضی ناصر بخاری
	☆ ڈاکٹر ضیاء رشید
	☆ شیرا افضل گورج
	☆ نیمی عوان
	☆ سیدہ مہتاب شاہ
	☆ شعاعت علی شاہ جی
	☆ چنگ شاہ
	☆ حسن مجتبی
	☆ فوزیہ بشیر علوی
	☆ ڈاکٹر منظور شاہ
	☆ ساجدہ تبسم
	☆ گلزار شاہ
	☆ بیازت علی بیاز
	☆ اقبال مکروری
	☆ ٹکلیل عوان

گندھارا ہند کو اکیڈمی پشاور

آبدره، یونیورسٹی ٹاؤن، پشاور

ای میل: www.gandharahindko.com، ghpakستان@gmail.com، ویب سائٹ:

حسن سرتب

صفحہ	تحریر	موضوع	شمار
2-3	ڈاکٹر پروین سیف مانسروی	اے بچے اسas داخرا نہ ہن	1
3-4	ڈاکٹر فرزانہ	ہندو میری سیاست	2
4-6	عادل سعید قریبی	ثیرنی	3
7-9	پروفیسر تجھی خالد	کلیلہ تے دمنہ	4
10-13	ائز رویو: پروفیسر ملک ناصر داؤد	ملاقات..... پروفیسر تجھی خالد	5
13-15	مفیدہ ماجد	ماں	6
15-16	سید ماجد شاہ	محض ترین افسانے	7
16-18	محمد اختر عظیم	پریشان گلی - بیکار ہول	8
18	پروفیسر ملک ناصر داؤد	ہند کا ادب (چیاں جو گے گہانویں)	9
19-22	پروفیسر ملک ناصر داؤد	ہزارہ دا ہند کلواک ادب	10
22-24	ڈاکٹر عادل سعید قریبی	انسان تے شیر	11
24	آشنا	حمد	12
24	آشنا	لغت	13
25	فضل ہزاروی	غزل	14
25	فضل ہزاروی	غزل	15
26	مختار جاوید - ایپٹ آباد	چھڑوئی	16
26	عظیم ناشاد اعوان	آج گہل دا پتہ اور کا کا (والد)	17
26	شجاعت علی ٹھی	ہند کو غزل	18
26-27	عظیم ناشاد اعوان	غزل	19
27	عظیم ناشاد اعوان	جنوے زنانی دانا کرا	20
27	ریاض ملک	لکھ جیسے حرای	21
27-28	ریاض ملک	خماس آں کھا	22
28	پرویز اعوان (سوال مانسہرہ)	غزل	23
28-29	عظیم ناشاد	غزل	24
29	صباح ول محمد یوسف	ماہیے - بے بے	25
29-30	ڈاکٹر سردار مکیل انور	اکھیاں دختر اتلے منظر	26
30	ٹکلیں اعوان	غزل	27
30	مشتاق احمد بانڈہ بازدار	غزل	28
31	آصف ثاقب	وارث شاہ دے ناں	29
31	(قاضی سیف الرحمن سیف علوی)	غزل	30
32	(کریم فضل اکبر کمال دی یادی نقہ اہماب دا ہند کلواں)	نظم 'سیاسی لوٹا'	31
32	ادارہ	ممائزخ	32
32-33	ادارہ	ممائزخ	33
33	آصف ثاقب - بوئی	چھپی آئی سمجھواں دی	34

سرگی داتاره

(هندکو رسالہ)

گندھارا ہند کو بورڈ پشاور (ہزارہ شاخ)

اے بچے اسال داخزانہ ہن

ڈاکٹر پروین سیف مانسہروی

آسا۔ تے شبانہ سُنڑ انہاں نوں آخیا کہ اج ٹھی موسم بہار جیا موسم بڑا وو۔ (اوہ ڈرائیگ دا پیر یہ آسا) سارے بچے خوشی خوشی مختلف رنگاں نال گل کاریاں کرنا لگے جدوں سارے بچیاں آپریں آپریں ڈرائیگ استانی شبانہ نوں وسی تے آخر خرچ کہ کل جئی بچی سُنڑ بی ہک کاغذ تے قرآن مجید دی تصویر بڑا کے استانی دی میرتے رخ چھوڑی، استانی صاحبہ سُنڑ حیران ہو کے اس بچی کو لوں پچھیا کہ تیتو مڑی گلادی سمجھنی آئی، میں تے بہار دے موسم دی تصویر بڑا انہاں دا آخیا آساتے توں قرآن مجید دی تصویر بڑا کے کہن آئی ایں۔۔۔

بچی سُنڑ بدی معمومیت نال جواب دتا کہ مڑی امی آخدی ہوندی اے کہ اللہ قرآن کو مڑے دل نوں ریچ (بہار) بڑا وے تے نال او آخدی اے کہ مومناں دے دلایاں دی بہار بی قرآن اے کیونکہ قرآن بچ جتناں دا ذکر اے، شہد تے دودھ دیاں نہراں دا ذکر اے اور بزرتے پھلدار باغاں دا ذکر اے، قرآن ای اسماں نوں جنت دی بہار دسی تے اوہ بہار دا موسم کدی بی نہ مگسی۔۔۔ بچی دا جواب سُنڑ کے استانی شبانہ ڈوگی سوچاں بچ ڈب گئی تے سوچڑاں لگی کہ کسی بڈے بچ ای آخیاے کہ ماں دی جھوول ای بچ دی پہلی درسگاہ ہوندی اے تے نپولین دا قول بی اے کئٹ، ہی اسماں نوں ہک پڑھی لجی ماں دیوتے اسی ٹسماں نوں ہک چنگا معاشرہ دیساں، تے نال ای ایہہ قول بی کتنا سچا اے کہ ہک مرد دی تعلیم ہک خص دی تعلیم ہوندی اے تے ہک گڑی دی تعلیم پورے ٹردی تعلیم ہوندی اے۔۔۔ ورے اس دور بچ ابجیاں ماواں دا تھا اے اج دیاں ماواں بچیاں نوں سکول پہنچ کے بغم ہو جلدیاں ہن کہ ہونڑا سماں دا فرض پورا ہو گیا اے۔ ادا ہو گیا اے تے ہونڑا استاد جائزے تے بچے۔۔۔

استاد کوں بچیاں دا ہک جنجال پورہ ہوندے، اوہ نصابی تعلیم بی دوڑا دوڑا کے کتاباں مکانڑاں دی کوشش کر دے ہن۔ انہاں کوں آپریں بچیاں کو توجہ دیڑاں دیفھنست نہی تے اوہ قوم دے بچیاں دی کیہہ تربیت کر سن۔ اطاف حسین حالی سُنڑ کیہہ سونڑاں آخیاے کے۔۔۔

بو نہیں بچے میں کچھ ماں باپ کے اطوار کی دودھ ہے ڈبے کا اور تعلیم ہے سرکار کی ماواں بچیاں نوں لوری بی دیندیاں تے کلمہ پڑھ پڑھ کے پھوکدیاں آسیاں تے نال اٹھڑاں پٹھڑاں دی تمیز بی۔ ایہہ بچے دافتی اثاثے اے، اسماں نوں

کلاس دے سارے بچے استادی شبانہ دے انتظار بچ بیٹھے دے آئے، شبانہ بچ مختنی تے بچ پیار کرنا والی استاد آسی، اوہ ہمیشہ توں بچیاں دی تعلیم دے نال نال انہاں دی تربیت کرنا دی بی پوری کوشش کر دی آسی۔ اج بی جدوں اوہ آپریں کلاس نچ آئی تے سارے جاتک (بچے) خوشی نال کھل گئے، بچی گل تے ایہہ اے کہ جاتک بی شبانہ نال بچ مانوس آسے۔ شبانہ ہر دیہاڑے نصابی تعلیم دے نال نال بچیاں دی تربیت تے انہاں دی ذہن سازی واسطے بہت توں نوں طریقے اختیار کر دی آسی جس بچ بچیاں دی سوچ، انہاں دے خیالات، انہاں دی چنگی دنیا دی تے دنی فکر دے حصول دے حوالے نال پوری کوشش کر دی آسی۔

اج جدوں شبانہ سُنڑ سارے بچیاں نوں آخیا کہ ہر بچہ آپریں کاپی تے لج کے آٹھے کہ، اوہ کیہہ بڑا چاہسی،

سارے بچیاں لج کے آندا تے استادی نوں دیسا، کسا لخیا کہ میں استاد بڑا ساں، کسا لخیا کہ میں ڈاکٹر بڑا ساں، کسا لخیا کہ انھیں، کسا فوجی، تے کسا پائیٹ بڑا لخیا، یعنی ہر ایک بچ سُنڑ آپریں بچے کے مطابق لج کے آندا ہک بچ لج کے آندا کہ میں صحابی بڑا ساں۔ شبانہ حیران رہ گئی تے بچ نوں سینہ نال لا کے پچھیا کہ توں صحابی بڑا، کی پسند کیتے؟

طالب بچ سُنڑ جواب دتا کہ مڑی ماں ہر راتی سیراں توں پہلے مکو ہک صحابی دا قصہ ضرور سُنڑا مندی اے تے آخدی اے کہ صحابی اللہ تے اللہ دے رسول نال بچ محبت کر دے آئے تے اوہ اس واسطے جنت بچ چلیں۔ بچ دی گل سُنڑ کے شبانہ دے اٹھروں گڑاں لگ گئے تے اوہ سوچڑاں لگ گئی کہ کاش سارے بچیاں دے ماں، بیوی اسی طراں دی تربیت کرن۔ تے اس طراں اسماں دے نوں نسل گڑنا دے بجائے ہدایت دی راہ تے ٹرپیں۔

اسی طریں پہلے بی ہک دیہاڑے کلاس بچ سارے طالب علم بچے آپریں نصابی گماں توں فارغ ہو کے شبانہ استاد دی طرف متوجہ آئے تے اسی انتظار بچ آئے کہ استاد کہہ نؤیں گل پچھسی۔۔۔ شبانہ نوں پتہ آسا کہ بچے ڈرائیگ بچ پسند کر دے ہن تے موسم بی انہاں دیہاڑیاں پھلاں والا یعنی، پھل کھیلیاں، دا

قوم اسی زبان ساء جیدی شئی نالوں ہوندی اے۔ اس نج کہلے بندے توں کہن کے پوری قوم، آنڑے آلیاں نسلال دا ہک سالم تہذبی، معاشری، سیاسی تے نالے نفیاتی شعور جو دے دا ہوندا اے۔ خاص تے کم دی گل ایہاے کے طاقت ور، پڑھی لکھی یا ترقی کرنا آلی قوم دی زبان آں بی طاقت تے ترقی دی نشانی سمجھیا جلدا اے۔ تے طاقت ور تہذبیاں دی زبان سمندر دی بڈی مچھلی نالو ہوندی اے۔ زباناں دی بڈی مچھلی ”بولیاں“ دی کی مچھلی آں لگانا آستے تیار رہندی اے۔ زبان دی اہمیت اس تو ثابت اے کہ پرانیاں تہذبیاں نج ماں بوی زبان آں دیوتا تھفا منیا جاندا اے۔ زبان ہو دے یازمی، دوئے ماں دی محبتاں نالو ہوندے ہن۔ ایہ محبت بغیر کسی شرط توں ہندی اے۔ اس داعلقت بولے دیاں جزاں نالوں ہوندا اے۔ جڑیاں زمیں نج ہو ور ڈنگیاں کھبدیاں جلدیاں۔ ایہ کدے ہوئیں پکدا کوئی بندہ آپڑی ماں بوی پھلا چوڑے۔ فرگل ایہاے جی کہ ہند کو اس علاقے دے لوکاں دی مادری زبان اے۔ نج تے ایہہ ہے کہ مادری زبان نال محبت تو بغیر قوی زبان، قوم تے اپنڑے وطن نال محبت ہوا نیں اکدی۔ ہر علاقے دی آپنڑی سیانڑت اے۔ آپنڑے علاقے دی خاص بوی اے تے ہر زبان دی آپنڑی خاص تاریخ ہوندی اے۔ آپنڑے علاقے دی خاص بوی ماں بوی اس آسطے ہوندی اے کہ ایہہ ماواں دی اوہ بوی ہوندی اے جسماں دی مٹھی آواز اس نج پہلی واری بچہ سُنڑدا اے۔ فرجنجو ہوا کدا اے کہ اوہ بوی بچہ پہلی چلے۔ ہر زباناں دی اپنڑی خاص سیانڑت وی ہوندی اے۔ اے سیانڑت اس دی ملکروں الگدی اے جدوں اس ماں بوی آں اس دے بولنا اے کسی دے سامنڑے بولنے تو شرماندے ہن۔ فراس بوی تے علاقے دی خاص زباناں دا الگی نسلال تائزی پہنچانڑے دا سلسہ آہستہ کہند اجلدا اے تے فرائے زبان مکنڑا لگدی اے۔

ماں بوی سیانڑت ہوندی اے۔ بوی مک گئی تے سمجھو سیانڑت ای مک گئی اے۔ ائی حال ہند کو زبان داوی اے۔ اس نج جہاں کج لکھیا گیا اے۔ ایہہ زبان 5000 پنج ہزار سال تو زیادہ پراخیزی اے۔ اس زبان دی تاریخ تے ثقافت خاص اہمیت رخدی اے۔ اس ماں بوی دی چھوٹی ہند کو ادب دے بھوں بڈے خزانے نال پہری دی اے۔ قرآن پاک دا ترجمہ، سیرت نبی تے کتاب، ہند کو حمد، ہند کو نعمت، ہند کو افسانے، ہند کو بجھارتاں، محاورے، ہند کو لغت، ناول، سفرنامے،

چاہی دے کہ اسی اس پاسے پوری توجہ دیوال۔ پہلے ہر ماں دے اٹھ دس بچے ہوندے آسے، بڈے بزرگاں دی خدمت دی ذمہ داری ہوندی آسی، مشیناں دی زمانہ نہ آسا، سارے کم ہتھاں نال کرنے پیندے آسے، فیر بی اوہ آپڑیں بچیاں دی تربیت دار پوری توجہ رخدياں آسیاں۔ فیر بی اوہ آپڑیں بچیاں دی تربیت دار پوری توجہ رخدياں آسیاں، ہونڑ بچے بی موبائل بڑھ گئے ہن۔ نہ دینی تعلیم نہ کوئی تمیز تہذب نہ حلیمے مسلماناں والے، اسجیاں واسطے شاعر سُنڑا خیاں کے اٹھا کے پھینک دو ان کو گلی میں نئی تہذب کے انڈے ہیں گندے کدی اسماں نوں آپڑاں ملخ تے آپڑیں قوم بچانڑیں اے تے خدا دے واسطے آپڑیں نسلال تے نظرخوا۔ انہاں نوں اسلام تے اسلامی تہذب نال پیار کرنا اسخا، خاص کر ماواں اس پاسے مجھ نظر رخن تے استاداں نوں بی چاہی دے کہ انہاں شاگرد اس نوں آپڑیں جو گے صدقہ جاریہ بڑا نزاں دی پوری کوشش گرنا۔

”ہند کو میری سیانڑت“

ڈاکٹر فرزانہ

(ایہٹ آباد)

زبان قوم اسی سیانڑت ہوندی اے۔ زبان بندے دی سوچ تے خیالاں والفاظاں دے کپڑے پوا کے پڑھنا تے سڑنا آلیاں تائزی پہنچاندی اے۔ ایہہ زبان ای ہوندی اے جڑی قوم اس دی تاریخ تے ثقافت آں سنبھال کے رخدی اے تے الگیاں نسلال تائزی پہنچاندی اے۔ جس قوم دی زبان مک جلے، اس دی تاریخ تے ثقافت آپ مک جلدی اے۔

کوئی بی زبان اپنڑے خاص رہن سہن، ثقافت تے تہذب داشیشہ ہوندی اے۔ کدے قوم دی مٹی صحت مند تے زرخیز ہو وے، اسماں پانڑی تے چھنگ تھاندے رہوں تے اس قوم دی زبان دیلے دی فصلان نالو کپدی تے چھلدي اے۔

ترامیرا کٹھے بچوں چنڑ کے آٹو نے ہونے ایہاں۔ اس ایساں دیاں ماواں ہندڑاں کٹھیاں تو پانزیں بھر دیاں ایہاں تے گراں میں فج مشوبابے دے ڈو گے بچوں کوئی چینگڑ، ساویاں مرچاں تے تہمیاں کھو کے آٹو بکدا ایہاں تے جدوں تھوڑے دے تڑکے تے بازاری کھنے دی خوشبو درود ڈیگاں تک جھنگو دے منڈھیاں تے پھنکے جلدی ہوندی ایہی۔ ڈو گیاں فج کم کر ٹرے آ لے تے جسے تے پرسے تے آئے دا ای ہوندا ایہا لیکن منھے فج پانزی ادوان آجلدا ایہا جدوں ایہہ خوشبو انہاں پہنچدی ایہی تے ساریاں پتا ایہا جے ایہہ ٹرکا اوس لایا ہوئی۔ اوس دیاں صفتات جنڑے تے کڑیاں کر دیاں ایہاں سوائے اس دے کھرے آ لے دے جے اودھرو میلے اس آں مندا چنگا آ خدا ایہا نے مندا بیاں مندا بیاں گاہلیاں کٹدا ایہا۔ تے گاہلیاں سمنڑ کے اس دا گونہ سڑا ہر کسی آ جیران کردا ہوندا ایہا، تے اسدے انجوہ سڑاں اس اس ہور گاہلیاں بی کٹا ندا ایہا۔ اس دا ناں طیرہ ایہا پر اوہ ٹردی انجوہ بچیاں بچیاں تے ہوندی جے دھنڑیں آ لے آں لگدا ایہا کہ اوہ اڈر دی ایہہ پئی، اس کر کے اس اس دے گراں میں فج اُس کراچیوں آئی دی کڑی دا ناں اٹھرنی پے گیا ایہا، ہونڈاں آں رشتہ دار ٹھری نے اُس دے سرتیجی طیرہ تے اُسداجڑا اُس اس آں ست تھصی آخدا یہا۔ مزے دی گل سمنڑتے ایہہ وے جے اس اس طیرہ آخ کے بلا ویاٹھری آخوتے تاں بی اوہ ہس ہس کے گل کر دی ایہی، ست تھصی دی واڑتے اس اس کئی واری سمنڑی پر اس ٹیم اوہ آپنڑے خاوند نال ہوندی ایہی اللہ جانڑے ہس دی ایہی یار ووندی ایہی پر اس دا ایہہ شہرہ ایہا کہ بہوں بسم اللہ دی جمی دی کڑی اے۔ سوہنڑی بی اٹھی کہ اس دے سارے گراں میں فج اوہ جا کوئی نہیں ایہا۔ میماں کولوں بی سوہنڑی، چٹا دودھ رنگ، لما قد، پتلا لک، زلفاں گھٹیاں تک تے ٹیرنی آلیاں اڈاریاں، دوئے پاسے ارسلاگرائے دا جوان سوہنڑا تے اوہ بی بہوں ایہا پر آخدن ابھی سوہنڑا دا کے کرنا جے جیب کٹھیاں نال لگدی ہو بے، ارسلادا کے پچھدیوادہ نہ تے ہسد ایہا نہ کوئی گل سہندا ایہا، یاہ توں بعد تو اس دا ناں غصے دا پت پے گیا ایہا۔ اسوہ ٹھری آں نکی نکی گلاں تے گاہلیاں کٹا تے لتاں ماردا ایہا، اسی گلاں توں سارے گراں میں دے جندا کاں تے کڑیاں دا دل سرڑے ایہہ۔ پڑھیاں مائیاں ہوون جے بابے اوہ بھی اس دل سرڑے ار سلے آں مندا چنگا آخن پر ارسلے تے ٹھری دوہاں تے کچ اٹھنہیں ایہا۔۔۔

تے اسی جنک جنک اس ٹھری آں چنگا آخ نے ہونے آں تے اس

غزل نظم، اوری، چار بیتے، تنقید تے تحقیق کوئی شعبہ ایجا باقی نی جس تے ہند کو فج لختی نہ گیا ہو وے۔ آج وی ہند کو زبان، بولی تے لختی جلدی اے۔ پر افسوس اس گل دا اے کہ ہند کو لختراں فج نویں نسل دا کردار بول کھٹ اے۔ ہند کو بولنیاں تے لوگ شرماندے ہن۔ کچ تے ہنکو لخترا دا سٹر کے جیران ہو جلدے ہن کہا چھا!! ہند کو لختی دی جلدی اے؟ ایہہ ای حال ریہا تے سوچوآسی اپنڑی ماں بولی تے، اس دی تاریخ آں کس طرح سماں کے رخ اکسائ۔

دنیا تو جہاں ساریاں زباناں مک گیباں کیونکہ اس زبان آں بولنے اے بزرگ مک گھنیں۔

ڈوئی نسل (جوان) اس بولنا تو شرماندے ہن۔

ترئی نسل (پچ) دو یا ترے زباناں سکھدے ہن۔ تے مادری زبان دے مقابلے فج انہاں زباناں وال بولنے دی کوشش کر دے ہن۔ جس نال امتحان پاس ہو وے یا پیسہ کمانڈراں فج مد تھا جلے۔ ہند کو داوی کچ ایہہ ای حال اے نویں نسل نہ ماء بولی، بولدی اے، نقوی زبان پڑھدی اے نہ عامی زبان سکھدی اے پر زیادہ مندا حوال اسی ماں بولی دا کر دے آ۔

اس دیلے بول بڈی لوڑاں گل دی اے کہ اپنڑی ماں بولی ہند کو زبان آں سکھنڑاں، سمجھنڑاں، بولنا تے لختراں دی ضرورت آں سمجھیا جلے۔ اس فج لختے ادب آں سمجھیا جلے۔ ہند کو زبان بولنڑا تے شرمانڈراں چھوڑ دیو۔ علاقے دی محبت، وطن دی محبت نال جوڑی دی ہوندی اے۔ ماں بولی، وطن دی قومی زبان نال محبت نہیں رشتہ کپیت کر دی اے۔ تے جیہڑا کوئی اپنڑے علاقے دی زباناں نال محبت نہیں کردا اوہ کدے اپنڑے وطن نال محبت دی گل نیں کر ہدایا۔ کیوں جے جس ماں بولی بولدیاں، لخ دیاں شرم آسی، اس اس اپنڑی سیانڑت پہل جلدی اے۔ جیہڑا ماں بولی پہل جملے اوکسی داوفا دار نہیں ہوندا۔

ٹھری

(ہند کو افسانہ)

عادل سعید قریشی

ایہہ ادوان دی گل اے جدوں اسی لوک آٹا چندرے تو پیہا کے تے

گل انہی پر مولیٰ خدام سفرز کہ واری انہاں دوہاں مسیتی کو لگد یوں سفرز یاں تے کنماں ہتھ لائے نے تے اگلے جمع تے اس گلاں تے وعظ نصیحت کیتی نے، ارسلان تے نمازاں بغیر مسیتوں اٹھ گیا تے، طیرہ نال جس جس گل لائی اس آخیا وہ میرا مجابی خدا اے تے اسماں حق اے کہ مانھ جے بچ آخے پیا آخے تے میں تے ہے ای اس دیاں مانھ اگ لاوے کہ دند یوں روہڑے پروادا نہی، تے دوئی گل اے وے کہ ارسلان خان مانھ گاہلیاں کدے بی نہی کڈیاں، ہاں اللہ معاف کرے میرے کولوں اس نال بد تیزی ہو جل دی اے، میرے کو لوں غلطی ہو جلتے تاں کدے کدھارا وہ مانھ تھکا مہکا کر دے تے ایہ حق اسماں میرے سوہنڑے رب دتے دا اے۔ ہونز دسوابھیاں دا کوئی کے کرے۔ اس گلاں تو بعد بی انہاں دا طور طریقہ اوہی ایہا۔ پر ہونز اسی جاتک پوتک آپنڑی بھا بھی ٹیرنی نالوں خفا ہو گئے ایہاں، کہ اوہ غیرت کوں تے نہی پکڑ دی۔ گراواں والیاں دیاں بہوں ساری ڈاہڈیاں گلاں بچوں بک گل ایہہ بی تساں شاید پتا ہو کہ اسی دو ہے دے کے بچ انگل کنہنے آں آپنڑاں فرض سمجھنے آں۔ اس کھانڑی بچ بی جیہڑا نواں رنگ پیا اس داعلقت اسی اخلاص دانتیجہ ایہا۔

ہو یا انجوکہ مولیٰ صاحب دی وعظ توں بعد لوکاں سفرز اس گلاں چا کدا اور ایک دو خدائی خدمت گاراں سفرز ٹیرنی دے پر اہواں کراچی خط لختے دی صلاح کیتی، تے شہروں جل خط ہکی سنگی دے نائے تے کراچی پہچیانے تے اسماں آخیا نے اس دے پر اہاں جل کے دے آئیں۔ خط گیا تے خط دے جوابے بچ ٹیرنی دا با تے دو پر اہا موڑ کدے دی آنڑ پہنچے۔ گراں بی شکر دا کلمہ پڑھیا کہ اح دوھ دادھ تے پاٹری دا پاٹری ہو جلی۔ ٹیرنی دے بیا ہے دے اٹھاں سالاں بعد اج ایہہ لوک اتھاۓ اے، ارسلانہاں دنخ کے ہریاں رہ گیا تے ٹیرنی دی تے کھڑی ای زمی تے نہی نک دی ایہی۔ گراں کیں دیاں مانیاں جس ایلے دیجنا کہ موڑاں بچ عورت ذات کوئی نہی تے آخنڑاں ”ہلا! اسی کر کے کھڑی ہبا کج سہندی اے، ماں بی نہیں تے پر جائیاں بی کھاہ نہی پاندیاں نہ تے نال آون آں، ربا! گلسر یاں دے میکنہ مکن۔۔۔“ سارا گراں اسی اڈ بکھاں بچ بیٹھ دا یہا جے ہونزے ارسے دیاں چیناں دیاں وازاں آسن تے اسی دوڑ کے جلسات تے ٹیرنی تے ہونزے آے ظلماءں دا حال دسماں تے کبھی بے بے تے بسترے تے پدران آے عیدے دے چپل لا کے بیٹھی دی ایہی تے آخدی ایہی ٹیرنی دے پیاں میں آپ بک پاسے کر کے

دے جڑے آں باقی سارے لوکاں نالوں مندا چنگا آخ دے ایہہ پیا جے اے اوس کھڑی نال منداوے تے کھڑی اس نال چنگا اے۔ اس گلاں دے بارے بچ اسماں دے کھار بی گل ہوندی ایہی کہ ارسلان نال منداوے تے اوہ کھڑی کراچی دے سمندر دا پاٹری پی پی کے بدی ہوئی اے تے ارسلے آں پتا لگے آتے نالے ایہہ بی کہ اس گراں کیں دی کھڑی تے پر اہا شرہا اس ارسلے آں سدھا تیر کر چھڑن آں۔ اسماں جاتکاں پوتکاں دیاں بی ہمدردیاں اس کھڑی اسٹے ای ایہا۔ اسی ہور تے کچ کرنہ ہکدے اے بس اتنا ای ایہا کہ اس ارسلے آں دنخ را بدلتے ایہا آں۔ گراواں بچ اسی سارے ہکی دوئے تے رشتہ دارای ایہا، اس کر کے کھاراں دیاں عکیاں عکیاں گلاں پتا لگ ای جلدیاں ایہاں، موسے آں پتا لگیا وے کہ ارسلان اس کر کے ماردا کنہاۓ کوں تے اس دا جاتک کھڑی کوئی نہی۔۔۔ ملنگے اس گلاں تے سر پیاتے ہسیا اس سارے سنگی اس درمڑے آں جے تو کوئی کسی کوں گاہلیاں کڈے تے مارے۔۔۔ ایہہ تے اللہ دا حکم ہوندا نا ملنگا!، ملنگے دیاں اکھیاں بچوں اگے نکل دی ایہی تے بولیا ”فرادہ ارسلان۔۔۔ کوں تے ٹیرنی آں ماردا تے گاہلیاں کڈا۔۔۔ ارسلے دے بی جاتک تے کھڑی نہیں اسماں اسی ماراں تے فرادہ اسماں مارے نا۔“

دو ہے پاسے ٹیرنی کسی نال بی آپنڑیں تے ہونزے والے انہاں ظلماءں دی گل نہ کرے، سارے آخن کہ ایہہ کسے نال گل کرے تے اسی ارسلے آں بلا کے سمجھاواں پر اس کھڑی دی جیاں تے کوئی شکایت نہی جی، روز مارکھا کے گاہلیاں کہن کے تے اوہ ارسلے روتی کھدی دی کدے بانڈی آں جلے تے کدے ڈو گے آں، ہونزست سالاں بعد ارسلے اسماں لوکاں دے سامنڑے بی مندا چنگا آخنڑاں شروع کر چھڑیا، لیکن اس جنڑی دی بچی دا سمندری ظرف اتھے بی ارسلے دی جنڑیا یائی آں ہر اگیا پر ہونز ہک دو بندیاں ارسلے آں اشاریاں بچ نصیحت کیتی لیکن لتاں آے گلاں نال تے سمجھو دن نہی۔ دوئے پاسے ٹیرنی دی زبان تے کوئی

، تے اس جر گے نج اگلے جمعہ دا وخت طے ہویا کہ اور ارسلے آں سنیا پنج چھڑیا گیا۔ گرائیں دے جزوے تے کڑیاں خوش ایہہ کہ جی ایہہ بہوں زبردست کم ہوئی تے ایہہ تماشا ہمیشہ اسٹے مک سی سواے ملنے دے کہ اس داخیال ایہا کہ پیا جے اس طرح دو ہمیں دے کہاراں دے مسلیاں نج نبی بولنا چاہی دا۔۔۔ شاہ جان نے تے راہ جانڑے۔ بلکہ باز جانڑے تے ٹیرنی جانڑے۔

جر گہ بیٹھا، ارسلہ آیا۔۔۔ خانے بابے اسماں بچھیا۔۔۔ اس جہان سیت ساریاں دے سوال جواب سنڑے۔۔۔ فر پولیوں جے اٹھیا تے بولیا میں جہان عرصے توں دمختا پیاسی سارے میری زنانی دے کر کے پریشان ہو ظاہراے اوہ تساں دی پہنچڑاے، تساں دی تھی اے، تساں دی پرچائی اے۔۔۔ پ۔۔۔ پ اوہ میرے نال خوش اے۔۔۔ تساں بچوادہ کسی کوں رو ولاڑے آئی تے منھ دسو؟ سارے کبی دوئے آڈیخڑلگ گئے۔ اوہ میرے نکھے نج اے تے میری آپڑی غیرت اے۔۔۔ تی سارے آپڑی کھوتی چھاماں تلے بونتے آپڑیاں کہاراں سمبھالو۔ میرے سرتھیاں بی خط لخ کے بلایا وے میں چپ کیتا رہیاں وال، گرائیں دیاں ماسیاں مری زنانی نال بی سادلاندیاں رہیاں میں نہ بولیا۔۔۔ میں اس نال تے اوہ میرے نال خوش اے۔۔۔ میں اس آں ماراں یا گاہلیاں کڈاں جے مدی آں تکلیف نہیں تے تی کوئا اوہو!! سارے جر گے تے آس سپ سونگھے گیا۔۔۔

ارسلے ڈیاں بچوں کا لے رنگے دا پستول کڈیا تے اتاں ہوانچ بھتھ چھاریاں تے بہوں اچھی وازاں نج آخیاں ہوڑکسی تریکتی یا کھسرے یا مژدے میرے تے میری زنانی دے بارے نج گل کیتی یا میرے یا اس گلسری نال ٹوک پٹوک کیتی تے ایہہ چھے دیاں چھے اس بچوں کڈساں۔۔۔

.....

ساری گل کرساں۔۔۔ سنڑیا ٹیرنی دا پیوبی اسی نالوں لمٹھینگا داعقل بی گلیا نج ہوندا اے، اسی طرح سارے خدائی خدمت گار تیار بیٹھے دے لیے تے جہاں خط پایا ایہا اوہ بھی انہاں پیو پتراں دنخ کے ہوڑ سوڑا ویاں پئے سٹ دے ایہہ جے ایہہ جہا انہاں کیجاوے۔ دوئے پاسے راتی ٹیرنی دے پیو سوڑیرنی نال خطے دی گل کیتی تے ٹیرنی اس گلاں کھوڑ آخیا اور انہاں کراچی آلیاں ارسلے دے ملڑے ملاغڑے توں بی اوہ خط کسی دی ساڑش لکیا۔ ارسلے دے انجام دی اوڈیکھاں نج کچ تے راتی تے پرکچ میرے تے ملنے ساری راتی ارسلے دے روٹاں دی اوڈیکھاں نج جاگدے رہے۔ میں تے ملنگا فزری نماز اال گئے آں تاں کد دیخاں کہ کدرے، اوہ ارسلے آں کوہہ کے موڑتے تھیوں آں کہن کے جلدے تے نبی رہے، کے دینخنے آں جے موڑا تھے کھلدي دی ایہی ٹیرنی دا پیونماز اال اسٹے بیڑی لائی دی آندرا پیا ایہہ دنخ کے اسماں دوہاں بہوں افسوس لگیا تے ملنے منھ کئے نج گوشہ پایا، آخے ”منھ پہلے ای پتا ایہا جے اس بی تے اسی سمندرے دا پانڑی پیتے دا ہوئی جیہڑا تھیو آں پلاندار ہیا دے۔۔۔“

ھفت بعد اوہ مزمان مڑ گئے تے ٹیرنی دی ماراں تے گاہلیاں دی نوکری فر شروع ہوئی۔۔۔ ہوڑ لوکاں دیاں ہمدردیاں ٹیرنی نال نبی رہیاں ایہاں۔۔۔ ہر کوئی آخد ایہا کہ ایہہ ہے ای ست تھصی اے نتے پیو تے پراہاواں آں کیوں نبی دیساں۔۔۔ ٹیرنی انجوای اوڈی پھر دی ایہی جنحو کچ ہویا ای نبی۔ ارسلہ ہور شیر ہوئے دا سدا ایہا پیا۔ لوک بی چپ کر رہے جے ہوڑ اس توں اگے تے دندی ایہی اے۔ پرادہ خط لخڑے آلیاں ہک پریشانی ہور آنڑگی جے اللہ نہ کرے انجو ہووے کہ اسماں دے گرائیں نج ہور ارسلے نالوں خاوند پیدا ہوڑے آں گل جلن، یعنی اگر ارسلے آس سمجھایا نہ گیا تے فراساڈیاں کڑیاں بی اس جے ظالم خاوند اس نال رہنڑا پیسی، ظلم آں ڈکڑا ضروری اے، انہاں خدائی خدمت گاراں دے ٹولے ارسلے آس سمجھا نزے اسٹے گرائیں دے بڈھیاں بڈھیریاں دا ہک نکا جا جر گہ صدیا جس نج گرائیں دے جہاں سارے لوک ایہہ انہاں اگے آپڑا سوال رخیانے کہ ارسلے سنڑی جیہڑا اوڈرامہ لائے داوے اس داتے تساں ساریاں پتاوے تے اس ظلم آ نہ روکیا گیا تے فر ہور بگاڑ پیدا ہوئی۔۔۔ بزرگ اس گلاں دے صلاحی ہو گئے جے ارسلے آبلایا جلے تو اس کلوں چھیا جلے جے اوہ کوں تے لوکاں دے سامنڑے اس آں مار دیتے کٹ دے تے کوں اس گلسری آسارياں دے نج گاہلیاں کڈدے

اُنہاں کی بولے تلے دمہ کیتا تے چلاک جڑواں آخڑو لگا۔ یار ساریاں اشرفیاں بندڑ میں دی کے لوڑاے۔ کجھ اشرفیاں کہڈھ کے بند کہنے آتے باقی اس بوٹے تلے دباقھور نے آں جدوں ایہہ ملکیاں تے آکے باقی کہڈھ کہنساں۔ سادہ جڑواں راضی ہو گیا تے اُنہاں کجھ اشرفیاں بند کہدیاں تے باقی بولے منڈھ دبا چھوڑیاں۔ جدوں اور کھر گئے تے چلا کے دووے راہوں آکے ساریاں اشرفیاں کہڈھ کھڑیاں۔ جدوں سادے کولوں اشرفیاں ملکیاں تے اوہ سنگیئے کول آیا تے آخیا جے آجل کے باقی دیاں اشرفیاں وی کہڈھ آخڑواں۔ دوئے بولے کول گئے تے اتحے جا گھنڑی پر اتحے تے کجھ وی عینھ ایہا۔ چلا کے ڈنڈ پانڈوں میں شروع کر چھوڑی اودہ پڑیں لگ گیا تے اپڑیں سرے دے بال پڑیں لگانا لے سادے آں آخڑواں لگا جے تدھ آ کے ساریاں اشرفیاں کہڈھ کھڑیاں نے۔ سادے قسمان قران کیتے جے میں اشرفیاں عینھ کلھیاں پر اودہ سادے آں کہن کے قاضی کول چلا گیا تے رور وکے آخڑواں لگا جے اس میرے سنگیئے ساریاں اشرفیاں کہڈھ کھڑیاں نے۔ قاضی آخیا جے کوئی گواہ اس گلاں دا ہیوے۔ چلاک آدمیئے آخیا جے اُس دی گواہی اُودہ بوٹا دیسی جس تے اُنہاں اشرفیاں دیاں ایہاں۔ قاضی اس دی گلاں توں حریان تے ہو یا جے بوٹا کس طرحیاں گواہی دیسی پر اس آخیا ٹھیک اے کل اُس بولے کول جعل کے اُس کولوں گواہی کہنساں۔ چلاک آدمی کہا رگیا تے اپڑیں پیونال گل کیتی جے اودہ فزری ویلے جعل کے اس بولے دے کھو کھے نچھ پچھے جعلے۔ جدوں قاضی پچھے تے اوہ جواب دیوے جے پیسے اس سادہ آدمیئے چھپائے نے۔ پہلویوں تے پیو راضی نہ ہو یا پر پتے دے آخڑیں تے جے ساری دولت اُنہاں دی ہو جلسی اس گلاں تے راضی ہو گیا۔

چلاک جڑیں دا پیو فزری سویلا ای جعل کے اُس بولے دی کھو کے نچھ جعل کے چھپ ریہا۔ فزر ہوئی تے قاضی دوواں جڑویاں کہن کے بولے دا ہر آیا تے بہوں سارے لوک دی اُنہاں دا تماشہ دیکھوں میں آگئے۔ قاضی بولے تے سوال کیتا تے اگوں جڑیں دے پیو جواب دتا تے قاضی ادھر ادھر دیکھوں میں لگا تے گل سمجھ گیا جے بولے دے کھو کھے نچھ کوئی انسان اے۔ اس لوکاں آخیا جے لکڑیاں اکٹھیاں کر کے بولے دے آر پاراگ لا او۔ لوکاں بولے دے آسے پاسے اگ لائی تے جدوں بڈھے آں سیک لگاتے اوہ بولے دیاں اُنمیاں ڈالیاں دا ہر چڑھ گیا۔ قاضی صیب ایہہ دیکھوں میں آں لگا دا ایہا جے بولڑیں آلا کوٹدا میں تے اُس

کلیله تے دمنہ

(گہانوی)

پروفیسر یحییٰ خالد

کلیله:- سیانڈھ میں گل کر دے نے جے کسے ٹھاکے تے بہوں سارے بوجے رہنے ایہے۔ ہک راتی بہوں زیادہ سی ایہا تے اوہ بے چارے سینے نال ٹھرو ٹھرو پئے کر دے ایہے۔ اتنے بچوں اُنہاں دی نظر ہکی ملخانڈھ میں تے پئی۔ اُنہاں سمجھیا جے اتحے اگی دا اوڑاہ اے۔ اُنہاں اُس دے آر پار لکڑیاں اکھٹھیاں کیتیاں تے اُسماں پھوکڑیں آں لگ پئے تاں جے لکڑیاں اگ کپڑا کھنڈ۔ اتحے بکی بولے تے ہک پکھیر و بیٹھادا ایہا اُس بوجیاں دی بے وقوفی دیجھی تے وازماری جے ایہہ جس اسی پئے پھوکدے اوایہہ اگی دا اوڑاہ عینھ ایہہ ملخانڈھواں اے۔ بوجیاں اُس دی گلاں تے کن نہ تھریا۔ کولوں کوئی جڑواں پیا لہنگھدا ایہا۔ اُس پکھیر و میں آں آخیا اپڑاں زور نہ مار اُنہاں تیری گل عینھ سمجھریں۔ تیری نصیحت دا اُنہاں تے ایہا جا ای اشر ہوئی جخنوکی بیٹے آں تلواراں نال کپڑیں دی کوشش کرے یا شکراں پانڈھیں دے پہاڑ دے تھلے تے سنمہاں کے رکھے۔ پر پکھیر و میں گل نہ منی تے بولے توں لہہ کے اُنہاں کول چلا گیا تے دسڑیں لکیا جے ایہہ اگی دا اوڑاہ عینھ۔ ایہہ ملخانڈھواں اے۔ پر بوجیاں اُسماں پکڑ کے چکی مرودھ چھوڑی۔

توں دی نصیحتاں تے کن عینھ تھریں تے نصیحت کرنے والاں کہاہ عینھ پانیں تے ہک دیہاڑے تو ایجا پشیاں ہو سکیں پر تدھاں اس پشیمانی دا کوئی فیدہ نہ ہوئی تے توں آنھیں بجے میں نصیحت آں لہار چھوڑ دتا ایہا فرمونہ تے سینہ گٹھیں نال کجھ نہ بخڑی۔ جس طرح اس چلاک سنگیئے نال ہو یا ایہا۔

دمنہ:- ایہہ کے گل اے۔

گہانوی

کلیله:- آخدے نے جے کسے شہر نچ دوکار و باری شریک ایہے۔ ہک بہوں چلاک تے دووا بہوں سادہ۔ اوہ دوئے کسے کار و بار دے سلسے نچھے گئے تے راہے نچھ اُنہاں ہک تھیلی اشرفیاں دی پھری دی ملی۔ جس نچھ ہزار اشرفیاں ایہاں۔ اُنہاں آخیا ہنڈا اگہاں جلوڑیں دی کے لوڑاے آک مڑ کے جلنے آں تے اُنہاں اشرفیاں اوھوادھ کر کہنساں تے جدوں ملکیاں تے دیکھنا جلسی۔ مڑ دیوں

ہوندی اے تے جاہل اس دی نیڑ کر نیوں ڈرڑاں چاہی دئے جے انہاں دی سیرت کلوں کدے وی چنگیائی عینخ تھہانندی۔ انہاں دی جہالت کلوں ضلالت ای تھہانندی اے۔ توں انہاں ای بچوں ائمیں جے تیری بدھوئی تے اٹھوئیں والی عادتاں کلوں میلاں دوروں نشراں چاہی دئے۔ تیری مثال اس سوداگرے دی اے جس آں ایہہ منوادتا گیا ایہہ بچے چوہے سومنڑ لوہا کھا ہکدے نے۔

ومنہ: ایہہ قصہ کے وے۔

گہاٹوی

کلید:۔ آخدے نے کسے شہر نج دوسدا گر سنگی ایہے۔ ہک سودا گر تجارت جو گے باہر جنڑ لگاتے اس کول سومنڑ لوہا ایہا۔ اس اوہ لوہا دے سنگیے کول امانست رخ چھوڑ یا جے مرٹ کے آیا تے اوہ لوہا موڑ کہنسی۔ جدوں پہلا جنڑ اس باہر چلا گیا تے دووا اس دے لوہے تے بد نظر ہو گیا۔ اس لوہا چھپا چھوڑ یا۔ جدوں لوہے دا ماک مرٹ کے آیا تے اوہ سنگیے کول گیا تے اپڑیں لوہے دی واپسی دا آخیا۔ پہلے سنگیے آخیا جے اس لوہے آں بھوں سماں کے اپڑیں کھرے دے تھہ خانے نج رخیا ایہا پر کجھ دیہاڑے گزرے تے اوہ لوہے والے تھہ خانے نج گیا تے اُتھے کجھ دی عینخ ایہا۔ اوہ سارا لوہا چوہے کھا گئے ایہے۔ سنگیے گل من کہدی تے افسوس کیتا جے اس داسارا لوہا چوہے کھا گئے نے۔ اوہ جنڑاں جدوں اپڑیں کھرے آں مریا تے اگے را ہے نج دووے سنگیے دا پتھر پیا کھیڈ دا ایہا۔ اوہ جاتکے آں نال کہن گیا تے اپڑیں کھار رکھ کھدا۔ ادھر جاتکے آ لے آں رولا پے گیا جے جاتک کھر گیئے۔ دووے دیہاڑے لوہے آلا سودا گر سنگیے دے کھار گیا تے اُتھے پتی پتی دی ایہی۔ اس گل پچھی تے سنگیے دیا جے اس دا پتھر کھیرے گم گیا۔ اس آخیا چھا اوہ تیرا پتھر ایہا۔ پہلے آخیا تھہ تختیے۔ پہلے آخیاہاں میں کل جدوں تیرے کلوں پیا مرٹنا ایہاں تے ہک باز پیا ہک جاتکے آں چا کے کھڑا ایہا۔ پہلے آخیا ایہہ کدوں ہو ہکدے جے بازاں دے جاتکے آں چا کھڑے۔ پہلے آخیا کیوں بیٹھ ہو ہکدا۔ جس شہر نج چوہے سومنڑ لوہا کھا ہکدے نے اُتھے بازوی انسان دیاں جاتکاں چا کے کھڑ ہکدے۔ اوہ جنڑاں گل سمجھ گیا تے لازم جیا ہو کے سنگیے آں آخیا۔ تیرا لوہا میرے کول اے۔ اپڑاں لوہا کھڑتے میرا جاتک موزدے۔

آل بڈھا نظری آگیا۔ اوہ اپے ڈالے تے چڑھیا پر تھوئیں نال اس دامندا حوالہ ایہا۔ اوہ چنگیا جے اسماں تلے لا ہو پر اگی دے بجھا نزیوں کر نیوں بڈھا بے ہوش ہو کے تے ٹھہ گیا تے اس دی جان نکل گئی۔ قاضی چلا کے تے جرمانہ وی کیتا تے اس کلوں سارے پیسے وی کہن کے سادے آں چادتے۔

ایہہ قصہ میں تیرے نال تاں کینتے جے تھہ جنڑا کھوہ دووے جو گے گھوڑ یا اس نج ٹھہیں۔ اے ڈمنڈوں بی اپڑیں کمزور رائے، اندرے دے پہیڑوا، لاقع دے غلبے، تے تدبیر دے کھاٹے دے کیتے اس منزل تاڑیں اپڑیں جے جس دا زبان بیان عینخ کر ہکدی تے عقل اس دی تصویر ٹھہ افڑیں توں حریان اے۔ تیرے مکرتے لاقع دافیہ تیرے با دشادوال کے ہو ہکدے اوه تھہ دنخ ای کہدے۔ تے تیرے اس مکرتے فریب دا پہیڑوا تیرے تے ضرور پیسی۔ تے تیرے سارے راز جنڑے تھہ چھپائے دے نے ہک دیہاڑے ضرور گھلسنڑ۔ توں ایہا جا پھل ائمیں جے تیرے نیڑے ہو نوٹیں آ لے شخص آں کنڈے ضرور جھبسنڑ۔ تو اوہ دو جیسا پ ائمیں جنڑے ہر آدمیے آں لڑدے۔ پر تیرے کلوں اوہ سپ دی کجھ کھٹ اے اس کر کے جے اس دی جیساں توں ہکی پاسیوں زہر نکلدے تے دووے پاسیوں اس داتریاں نکلدے۔ پر تھہ دوچھے کلوں کے آں کجھ دی فیدہ عینخ ہو ہکدا۔ نج آخدے نے جے کاریزتے ندی دا پاؤٹیں اس دیلے تانڈوں یں چھا ہوندے جدوں تانڈوں اوہ سمندر نج عینخ رلدا۔ تے کسے کھرے دے بندے اس دیلے تک خوش رہندا نے جد تانڈوں انہاں نج کوئی شیطان صفت شخص عینخ رلدا۔ تے پرہادی دامراتے یارانے والطف تاں تک ای اے جا تک دوستاں نج کوئی نتنہ بازنہ آ جعلے۔ مانہہ تیری پرہاوی کلوں ہمیشہ ای ہک ڈر لگا رہنا ایہا تے میں عقلمنداں دا اوہ قول یاد کردار ہنا ایہاں جے آخدے نے قتنہ پاؤٹیں والے تے مستیاں کرڑیں آ لیاں کلوں ہمیشان دو رہو پہاڈیں اوہ ٹساد دے سکی، پرہا یا قربات دارای کیوں نہ ہو ونو۔ کیوں جے ہک قتنہ گردی مثال ہک سپ پاٹیں والے دی اے جے اوہ پسے آں بڈی اوکھی طرحیاں پکڑدے، پالدے تے سماں دے پرچھیکڑا اوہ سپ اسے آں ڈنگدے۔ عقل داناواں دی خدمت نوکرائیں کرو پہاڈیں ظاہری طور تے اوہ پہیڑیاں خویاں آ لے ای کیوں نہ ہو ونو۔ انہاں دی عقلمندی کلوں فیدہ کھنڑاں چاہی دے۔ انہاں دی بُریاں جیہڑا یظا ہری نظری آندی اے اس توں نظر بچانٹیں

نے اپڑکیں دشمنوں کے فتح دتی اے تئساں نال دشمنوں میں رخوں میں آمدے گاٹے
تے ہتھر خیاگیئے تے انہاں دامن صوبہ نا کام ہو گئے تے ٹسی کس جو گے خفاو۔

شیر:- میں شانزابہ دے مرڈکیں توں اس کیتے خفاواں جے اس دے
مشورے ہمیشہ عمدہ ہوندے ایبے۔ اس دیاں گلاں منڑکیں جو گیاں ہوندیاں ایبیاں
مانہبہ اس گلاں دادکھاے جے جیڑے وعدے میں اس نال اللہ وال گواہ رخ کے
کیتے ایبے میں انہاں پورا نہ کر بکیا۔ مانہبہ ڈرائے جے اوہ گواہ (اللہ) میرے تے
کوئی مصیبت نہ پا چھوڑے۔

ِمنہ:- اے بادشاہ سلامت اس تے ترس نہ کھاؤ۔ اس کیتے جے عقل
دانواں دا آخوںکیں جے ”اس کولوں عینخ ڈرنا چاہی دا جھبڑا تُساں کولوں
ڈردے۔“ تا لے بادشاہواں جو گے ایبے عام جی گل اے جے جدوں اوہ کے نالوں
نفرت کر دے نے تے اوہ اسماں مٹی بچ لاچھوڑ دے نے۔ تے اس دے ہتھ بچ
ملخے کم عینخ دیندے۔ تے جدوں اوہ کے جنڑکیں آس پسند کر دے نے تے اوہ
اوساں ازمائشان دی پہنچی بچ پا کے تے اس دے کردار دا امتحان کہندے
نے۔ تے جدوں اوہ غالص سونے دی طرحیاں چمکدار ثابت ہوندے تے اسماں
اپڑکیں نیڑے کر دے نے تے اپڑی بادشاہی دیاں کماں بچ شریک کر دے
نے۔ تے ایبے دی ہوندے جے اوہ کے کے دے آدمیے آس ناپسند کر دے نے
بالکل اسے طرحیاں جنبو کوئی بیمار آدمی بک کوڑی دوائی آس مندا جانوڑ دے پر اپڑیں
جانی دے کیتے اس کوڑی دوائی آس وی پی کہندے۔ بعض دفعہ بک آدمی کسے آس
پسند کر دے پرفروی اسماں اپڑکیں کولوں دور کھدے۔ اس ڈرے نال جے اوہ اس
دے خلاف کوئی گل نہ کر چھوڑے۔ بعض دفعہ کوئی سپ انسان دی ہتھے دی انگلی تے یا
پیرے دی انگلی تے لڑ ویدے۔ تے سارے جسے آس زہر کولوں بچانوںکیں
جو گے اوہ اس انگلی آس کپ سے سٹ چھوڑ دے تاں جے اس دے سارے جسے
آں نقصان نہ پچے۔ شیر ایبے سب کجھ من کہد اتے ِمنہ شیر کولوں اٹھ کے چلا گیا۔
کجھ ویلا بعد شیر دے ذہن بچ دی شرارت ظاہر ہو گئی۔ اسماں یقین
ہو گیا جے ِمنہ نے اپڑیں بد خصلتی تے لا چڑھ دی وجہ کر کے اسماں شانزابہ کولوں
نفرت کروائی اے تے اتھے تا نزوں ہو یئے جے اس شانزابہ وال مار چھوڑ پئے۔ تند
اُس فیصلہ کیتا جے ِمنہ وال در دنک موت دے حوالے کیتا جائے۔

اتھے پہلی گہاٹوی ختم ہوئی جس بچ بک شراری شخص دووالا پر ہاوالا یا

میں تھاں ایبہ گہاٹوی سنوائی اے جے تھاں ایبہ سمجھا وال جے
جھبڑا جھبڑا اپڑکیں اس شخچے نال تھوڑا کر دے جس اسماں اس دی بچ حاجات توں
کہڈھ کے تے اچارتبہ دتے جے جس بچ اوہ ایبہ۔ تے اسماں اپڑکیں کولوں تھوڑا
دیندے۔ اسماں اس دیاں نالے آلیاں کولوں بدھ کے عزت دیندے۔ تے فر
اُس دی تباہی بچ کوئی شک عینخ ہو ٹڑاں چاہی دا۔ تے ہمڑ توں، جس نے اپڑیاں
تھوڑیاں دے کر کے بھوں ساریاں دیانت دار لوکاں تباہ کیتے، کس طرحیاں کے
دے کے دا ہو بلکنیں۔ جس دا ایبہ پتے لگ گئے جے تیرے دلے بچ کیتے تے
حد پھریا ہو یا۔ تے ایبہا جا کوئی بھی چھلاتے انھاں عینخ ہو بکد اجھبڑا تھاں
سگی بڑھا وادے۔ اس کیتے جے محبت تیرے آسٹے بک پارائی شے دے تے مہربانی
تیرے نیڑیوں دی عینخ لہنگھی۔ میرے سامنڑکیں ایبہ دیہاڑی دی طرحیاں روشن
اے جے تیری بد کرداری کولوں پر ہیز لازمی اے۔ اس کیتے جے بریاں دی صحبت
بندے آس بُرا بڑھا ہاچھوڑ دی اے تے چھھیاں لوکاں دی صحبت ہچھا بڑھا ہاچھوڑ دی
اے۔ بالکل اسے طرحیاں جے پُرے دی ہوا جدوں کے خوشبوئی آلے بوٹے
کولوں لہنگھدی اے تے اس نال اس دی خوشبورل جلدی اے تے جدوں کے
گندگی دے ٹھیرے توں لہنگھدی اے تے اس دی بد باؤس نال ہو ویندی اے۔
مانہبہ لگدے جے میریاں گلاں تھاں مندیاں لگدیاں ہو سنڑ پر بچ ہمیشہ کوڑا ای
ہوندے۔

جدوں کلیلہ اتھے تک پچھا تے شیر داندے مار کے بھہ ریہا ایبہا تے
شانزابہ اپڑکیں اہوے بچ ڈبیا دا اس دے موہنے اگے پیا دا ایبہا۔ شیر جدوں کجھ
ٹھنڈا ہو یا تے اس آپے آس آخیا۔ شانزابہ تے بھوں ای عقائد تے چھی رائے
رکھڑکیں آلا ایبہا۔ پتے عینخ میں اسماں مار کے چھا کیتے یا
میرے کولوں کجھ غلطی ہو گئی اے۔ اس ہمیشہ مانہبہ پچھے مشورے دتے
نے۔ اس دے اندر کوئی بک پاک تے صاف دل ایبہا۔ مانہبہ لوکاں بدرہ کیتے میں
اوساں مار چھوڑ یئے۔ اوہ اپڑکیں کیتے تے پشیمان پیا ہوندیا ایبہا۔ ِمنہ دینخیا تے سمجھ گیا
جے شیر اپڑکیں کیتے تے پشیمان پیا ہوندے اس کلیلہ دی گل ادھے بچ مٹی تے شیر
کول چلا گیا تے آخڑ لگا۔

ِمنہ۔ میرے ماںک، میرے بادشاہ دی عمر لمبی ہو وے۔ ٹساں دا دل
کیوں پشمان ہو گئے۔ تے ٹساں دا چہرہ کیوں بدلتے۔ ہنڑ جدوں ٹساں اللہ

سکول ”اسلامیہ کالجیٹ سکول“ پنج ریاضی دے استاد دی حیثت نال اپڑی عملی زندگی دا آغاز کیتا۔ دو سال بعد میری تقریری ریاضی دے لکھارو دی حیثت نال گورنمنٹ کالج صوابی پنج ہو گئی۔ ترے سال اتحے پڑھانزیں تو بعد میرا تبادلہ ہری پور کالج پنج ہو گیا تے بک سال اتحے پڑھانزیں تو بعد میں پوسٹ گریجوئٹ کالج ایبٹ آباد تبدیل ہو گیا۔ اتحے میں دہ سال تک پڑھانداریہا۔ اتحے ای ریاضی دی پوسٹ گریجوئٹ کلاس اس دا جرا ہو یا تے میں اس ڈیپارٹمنٹ دا پہلا چیرین میں ہو یا۔ دہ سالاں بعد میرا تبادلہ منہر د کالج پنج ہو گیا تے اتحے بارہ سال پڑھا کے میں پری میچور ریٹائرمنٹ چاء کہدی۔ تے ہنزہ تاڑوں ریٹائرمنٹ دی زندگی پیا گزارنا۔

سوال۔ ادب آلے پاسے کنجو آنرا ہو یا؟ کسی خاص واقعہ توں بعد شاعری شروع ہوئی یا؟

جواب۔ جتنے تانروں ادبی زندگی دا تسان پچھیتے تے گل اس طرح دی اے جے میں کدے ایہہ تے عینھ سوچیا ایہا جے میں کوئی شاعر یا ادیب ہڑساں۔ بس انجو سمجھو جے ماںہہ اس پاسے تھکا دتا گئے۔ ٹکیوں جدوں اسی ڈگراں نال ٹھہا کے آں جعلنے ایہے آں تے اتحے کڑیاں تے جاتک گونڈا گاندے ہوندے ایہے۔ انہاں دیاں گونڈاں تے ماںہہ بک خیال آندا ہوندا ایہا جے ایہہ گونڈ میں آپ جوڑاں تے گڑیاں انہاں گاؤنڑ۔ جدوں سکول گئے تے فروی کتاباں دیاں نظماء ماںہہ بہوں جچھا لگدیاں ایہاں جیہڑیاں بہوں ساریاں ماںہہ اج وی یاد نے۔ کہرے دا محول کچھ ایہہ جا یہا جے بے بے جی قرآن پاک تو علاوہ صفت محمدی، رسالہ ہرنی، پردیسی جندری، تے سیف الملوك پڑھ کے اسماں سفرزادے ہوندے ایہے۔

شاند انہاں چیزیاں ذہن پنج بجل کے بک ماحول بڑیا ہووے۔ پر سکول کالج دی پڑھائی دے دوران ریاضی نال ایہا جا عشق ہو یا جے نہ کوئی دو دو عشق تے نہ کوئی شاعری اپڑکیں نیڑے آئی۔ ہاں بک گل جیہڑی نال ریہی اوہ ایہہ جے شاعری آں سفر نے دی شوق ہمیشہ ای نال ریہی۔ کالج دے دوران جتنے وی کے مشاعرے دا پتہ لگیا تے اتحے حاضری ضرور دتی۔ جچھا شعر ہمیشہ ای دلے دے لگدا ایہا پر اسماں ذہن پنج جانینخ ملدی ایہی جے اتحے ریاضی دیاں فارمولیاں جامکی دی ایہی۔ اس ریاضی اسماں کدے عشقے دا موقع وی عینھ دتا جے کہریوں چوتھ چاٹ کھا کے جگراتے کہڈھدے ہاں ریاضی دے سوال کہڈھدے کہڈھدے کئی نماش سحرگیاں پنج ضرور بدیاں ملاں باگ دتی تاں پتی لگیا جے اسی ریاضی

سنکیاں پنج پھیٹی پا کے تے انہاں پنج جدائی پا چھوڑ دئے۔

ملاقات.....پروفیسر یحییٰ خالد

انٹرو یو: پروفیسر ملک ناصر داؤد

دسمبر ۲۰۱۶ء

جناب پروفیسر صاحب۔ تساں دیاں سوالاں سے جواب دیں میں دی کوشش کرنا۔ کدے پسند آ جلنے تے!! سوال۔ جناب دا پورا نال تے تخلص کے وے؟

جواب۔ میرا نال غلام یحییٰ تے تخلص خالد اے۔ سوال۔ جناب آپڑی زندگی بارے کچھ دسو۔ پیدائش کتھے ہوئی تے تعلیم کتنی حاصل کیتی؟

جواب۔ میں دس فروری 1942 آں ہولیاں دے جنوب پنج تقریباً ترے میل دے فاصلے تے بک گراں اے کشکہ۔ اتحے بک کاشنکار گھرانے پنج پیدا ہویاں۔ لڑکپن مالاں نال، ٹہبا کیاں تے ٹہبا نگری پنج گزریا۔ جچھ سکولوں مڑکے یا سکولاں دیاں چھٹیاں پنج اسی مال ڈنگر چرانوں میں دافرض ادا کر دے ایہے آں۔ انہاں دیہاڑیاں پنج اسی مائیتے سفرزادے تے گاندے ہونے ایہے آں۔ جنہاں میری ادبی زندگی پنج بک بڈا کردار دا کیتا۔ انہاں ای دیہاڑیاں اسی ویلا گزارنے آسطے گہانزیاں وی پاندے تے سفرزادے ایہے آں تے نالے سیالے دیاں راتیاں پھُپلے دے چوفیری بہہ کے اپڑیاں بزرگاں کولوں گہانزیاں سفرزادے ایہے آں انہاں وی میری ادبی زندگی تے بہوں بڈا اثر پایا۔ میں اپڑی مُندہ لی تعلیمی زندگی دی شروعات جھنگڑا پرائمری سکول توں کیتی۔ اتحوں چار جماعتیں پاس کر کے میں مڈل سکول ہولیاں پنج پنجوں پنج داخل ہو یا۔ ایہہ سکول فربائی ہو گیا تے اتحوں ای میں دھویں پاس کیتی تے بک سال چھوڑ کے میں اگلے سال ایبٹ آباد کالج پنج داخل ہو گیا۔ جھوں میں بی اے کیتا تے فرپشاور یونیورسٹی توں ریاضی پنج ایم ایس کیتی۔ ایہہ اوہ زمانہ ایہا جدوں لوکاں دا تعلیم دا ہر ایڈا خیال عینھ ایہا۔ میں اپڑکیں گرائیں دا پہلا ایم ایس سی آں۔ ایم ایس سی توں بعد میں پشاور یونیورسٹی دے

شاعرانہ ایہا۔ برادرم صوفی رشید صاحب، جناب ڈاکٹر ایوب صابر صاحب۔ جناب ارشاد اعوان صاحب فلسفے والے، ڈاکٹر ارشاد شاکر اعوان صاحب، تے بہوں سارے شاگرد شاعری دی دنیاچک موجود ایہے تے کہ میں وی آگیا تے میرا استقبال ہویا تے خوب ہویا۔ اتحہ آکے مانہہ پتہ لگیا جے میں واقعی شعر آخر ہکنا۔ میرے کچھ شعر جیہو میں میں ہری پورا کے آخے اوہ لوگاں اچ وی زبانی یاد نے۔ اتحہ میں میک مرحوم پرہاؤ آس ضرور یاد کر ساں جہاں نال پرانوں میں جائز پچھائزوں ایہی۔ شاعروی ایہے پر شعر آخر ہکنے میں تو زیادہ اوہ شاعر اعلاء عاشق ایہے۔ جناب صوفی رشید صاحب نال تے جنجو سکے پرہاؤ۔ انہاں داناں عبدالعزیز ایہا تے عزیز تخلص کر دے ایہے۔ سراۓ صالح دے بہڑیک ایہے۔ انہاں کو لوں وی میں بہوں کچھ سکھیا۔ اتحہ ای اسماں ایہا خیال آیا جے اسماں دی اپڑیں مابولی واقعی جیہوی شیرینی اے اوہ تے کسے دوئی زبان واقع ہے ای ویں۔ اسماں دا ہک ماہیا کئی کئی کتاباں دیاں صفحیاں تو وی بدھ کے دے۔ پر اسماں اس زبان آں بال کل ای عکھنہند سمجھیا دے۔ اتحہ اسماں ہند کو واقعی شعر آخر ہکنے میں دی سموہت کیتی پر میں جلد ای ابٹ آباد چلا گیا۔ اتحہ جناب آصف ثاقب دی لیبارٹری اسماں دا تکیہ بڑھنے تے اسماں اپڑاں تیہاں ہند کو آلے پاسے کر کھدا۔ اتحہ ای دوئی اسماں نال ایہا جئے ملے جے اوہ اس دلیلے تاٹوں شاعری آلے پاسے یعنیہ ایہے۔ ہک پروفیسر محمد فرید صاحب تے ہک پروفیسر جعفر سید صاحب۔ اسماں نال ہندیوں کھلدیوں انہاں وی ہند کو شاعری دا ہر اپڑاں بنڈا پرانوں میں دی کوشش کیتی تے انہاں دیاں ای کوششاں ایہا جے اسماں ہک مربوط طریقے نال ہند کو دی باہدے واسطے کم شروع کیتا۔ اتحہ اسماں ہک سنگت بڑھائی جس فرید صاحب نے ہند کو ادبی سنگت داناں دتا۔ تے اس دے مقاصد واقعی ہند کو آں سینیاں تے مجلساں بچوں کھڈھ کے تے کتاباں واقع آٹونے دی کوشش کیتی چلے۔ چنانچہ اسماں سب توں پہلیوں ہک کتاب ”دکھ سمجھیا لے“، چھاپی جس واقعی ستاں شاعر اعلاء دا کلام ایہا۔ ایہہ سست شاعر ادبی سنگت دے موہنڈی ایہے۔ کتاب شائع ہوئی تے اسماں بہت پذیرائی ملی۔ اتحہ تاٹوں جے اس تے بڑیاں بڑیاں اخباراں واقعی تبصرے شائع ہوئے۔ اس کتاباں دے مولفین واقعی میرا تے آصف ثاقب داناں ایہا۔ تے دوستاں دے تعارف میں لکھے تے میرا تعارف جناب آصف ثاقب ارال لکھیا۔

اس توں بعد اس فورم توں آصف ثاقب دی شاعری دی کتاب ”

نال پیار محبت پے کرنے آں۔ اسے طرحیاں اسماں ایم الیں ہی کر کھدی۔ جدوں کا جنیہیں سکول واقع نوکری ملی تے اتحہ کہ شاعر نال واه پے گیا۔ شاعر اعلاء داتے ٹسال پتیہ ای اے جے جدوں کجھ لکھ کہہنڑتے انہاں ہک سامع دی ضرورت ہوندی اے۔ میرے نال مصیبت ایہا ہے جے میں شعر آس سفر نے دی حد تک بہوں پسند کرنا ایہا۔ بس فر کے وے میں ایہاں تے اسلام فیضی صاحب ایہے۔ مانہہ انہاں کو لوں ضرور ہک غزل یا نظم سترنی ہوندی ایہی۔ کدے کدے انجو ہو وے جے میں کسے مصرع واقعی فیضی صاحب آس آخر چھوڑاں جے اتحہ ہس لفظ دی جائی ایہہ لفظ ہو وے تے شعر ہوروی سوہنڑا ہو چلے۔ فیضی صاحب جدوں غور کر ہوتے خوش ہو ونچنڑ۔ نالے مانہہ آخنڑ جے تیرے اندر ہک شاعر بیٹھا دے توں اسماں جگا۔ میں اسماں ہمیشہ مذاق سمجھاں پر فیضی صاحب میر سر ہو ونچنڑ جے میں اپڑکیں شاعر آس باہر کھڈھاں۔ فر ہک دیہاڑے سحرگی ویلے جدوں سنتیوں تے اسی شب ختم قرآن سترنے کے کہا رائے تے میرے تے ہک مہربانی ہو گئی۔ چھٹیاں ایہاں تے اسی گراں آئے دے ایہے آس۔ جدوں چھٹیاں ملکیاں تے واپس سکول پنچھے تے میں فیضی صاحب آس اپڑیاں تک بندیاں سترنے ایاں تے اوہ بہوں خوش ہوئے۔ فرتے گڈی ٹرای پئی۔ فیضی صیب نال پہلا مشاعرہ اسلامیہ کا واقعی پڑھیا۔ لکھ دے جاتک ہر شاعر آس ہوت کر دے ایہے۔ میری واری آئی تے ٹھگاں کمدیوں ہو یوں اپڑی غزل سترنے ای پر اللہ فضل ہو یا جے ہوت تے نہ ہو یا پرداد وی اتنی نہ ملی جس آس شاعر بہوں چاہندرے نے۔ سُلچ توں تلے آیا تے فیضی صیب نال ڈین صیب بیٹھے دے ایہے۔ انہاں خوب تعریف کیتی تے تھاپڑے دتے۔ فیضی صیب وی بہوں خوش ایہے جے مانہہ جاتکاں ہوٹ یعنیہ کیتا۔ انہاں دے خیال واقعی میں مشاعرہ لکھ کھدا ایہا۔ دوئی واری کوہاٹ دے ہکی مشاعرے واقعی فیضی صیب کھن گئے۔ اتحہ مرحوم ایوب صابر تے احمد فراز دے والد صیب میری غزالاں تے خوب داد دتی تے میں سمجھیا جے ہنڑتے میرے مقابله دا کوئی شاعر ای یعنیہ۔ شروع شروع واقعی ایہا جیاں غلط فہمیاں ہو ویدیاں نے۔ صوابی آئے تے اتحہ وی ما حول خوب صورت ایہا۔ مرحوم ڈاکٹر ظہور اعوان، جیل قلندر، تے فر کچھ عرصے بعد استاد مکرم جناب شوکت واسطی مرحوم دی آگئے۔ اتحہ دیاں مجلساں واقعی بہوں کچھ سکھیا۔ پچھر سالیاں واقعی غزالاں تے نظمیاں چھپیاں پر میری سنتی تے ریاضی دے عشق ایہہ رسالیاں آلیاں گلاں نہ کر ہو دتیاں۔ ہری پور گئے تے اتحہ تے ما حول ای

جواب۔ کسے وی زبان آں اگے جلوئیں داموقع تاں ملدے جدوں اُس دے لکھاری کے پلیٹ فارم تے اکھٹھے ہو کے اگے بدھڑکیں دی کوشش کر دے نے۔ ماںہہ امیداے جے جس طرحیاں اسماں دے گندھارا دبی بورڈ تے گندھارا اکیڈمی کے تے لکھنخ کہدے انشا اللہ اس دا مستقبل روشن اے۔ ہاں کدے ٹنگاں چھکڑکیں آ لے اپڑکیں ہتھڈک کھنڑتے۔ پراکیڈمی تے سدھی گورنمنٹ دی سر پرستی نجخ اے تے گندھارا ہندکو بورڈ دی ”چھلیاں“ دے نتھے نجخ اے اس کیتے میں ہندکو دے مستقبل دا ہرول مایوس نہ۔

سوال۔ ہزارہ نجخ ہندکو دے ادبی کم آں کس طرحیاں دیکھدے او؟

جواب۔ ہزارے نجخ ادبی کم (ہندکو دے حوالے نال) دو طرحیاں دے پئے ہوندے نے۔ ہک جیہڑے ہندکو آں اگے بدھانڈاں چاہندے نے تے ہک جیہڑے نال بدھانڈاں چاہندے نے۔ کے آ لے اپڑیں کے آں لگے دے نے تے میرا خیال اے جے اوہ انشا اللہ کے بدھا کھڑسڑتے جیہڑے ٹنگاں چھکڑکیں آ لے نے انہاں دا میں کجھ آخر نہ ہکدا۔ اللہ کرسی جے جس طرحیاں لوکاں دارویہ اے انشا اللہ ہندکو دکم اگے بدھسی۔

سوال۔ اچ کل ادبی کم کے پئے کر دے او؟

جواب۔ فی الحال تے میں ”کلیلہ تے ہمنہ“ دے ترجمہ دکم پیا کرنا۔ کجھ مشکلات ہے نے پرانا اللہ جلدی ای انہاں تے قابو پا کہنساں۔ دعا کر کوم بہوں بڈے۔ اللہ کرے کسے ٹھائے لگ جلے۔ اس نال آختاں اردو جیہڑی لکھی دی اے اسماں وی سامنڑکیں آنوں۔ کوشش کرنا جے ہک مجموعہ اردو دادی اسے سال یعنی 2017 نجخ سامنڑکیں آونجے۔ دیخوا اللہ کہاں کماں نجخ راضی اے۔

سوال۔ کیا آپڑے کم توں مطمئن او؟

جواب۔ جتنے تاؤنوں کے کے تے مطمئن ہونڑکیں دی گل اے تے جے تریہہ مک جلے تے بندہ فر پانوں کیں آں یعنی دیکھدا ہوندا۔ کے تے اطمینان ہونڈاں کم مکڑکیں دے متراوف اے۔ اس کر کے میں بھے تے مطمئن نہ۔ دیخوا گے کے ہوندے۔

سوال۔ آپڑا پنڈیدہ شعر؟ پسندیدہ شاعر تے کتاب داناں دسو؟

جواب۔ میں تساں دیئے جے میں ریاضی دا آدمی آں اس کیتے میرے مغزے نجخ ریاضی دیاں فارمولیاں اتناں انہیں چایا دئے جے اتحے کے دوئی چیزاں دی گنجائش ای یعنی۔ اسے کیتے ماںہہ کدے کوئی شعر یاد ای یعنی ہویا۔ شاعر اس بچوں مانہہ

اوہلے خواب خیالاں“۔ میری شاعری دی کتاب ”پیار پلہکھے“ فرید صاحب دی کتا ب ”سنجھ سویل“ تے جعفر سید شاعری دی کتاب ”اوپرے گوشے“ تے ارشاد شاکر کوں چونکہ ہندکو دا مواد اتنا یعنی ایہا اس کیتے انہاں دی اردو نظماء دی کتاب ”برف کی دیواں“ شائع ہویا۔ فرایہہ ہویا جے اسی سارے ایہت آباد توں ادھرا دھر کھنڈر گئے اس کیتے ایہہ کم وی ٹھنڈا پئے گیا فروی فرید صاحب دیاں کئی کتاباں اس فورم تو چھپیاں تے میرا ہندکو افسانیاں دا مجموعہ ”گلیاں تے درنڈے“ جناب پروفیسر شجاعت گیلانی صیب دی کتاب ”ہیں توں مسلمان“ وی اسے فورم توں شائع ہویا۔

سوال۔ کڑھے شاعر یا ادیب توں متاثرا او؟

جواب۔ ایہہ میں نہ آخر ہکدا جے میں کس کو لوں متاثر آں۔ اس کیتے جے میرا مضمون ماںہہ کے کو لوں متاثر ہونڑکیں دی اجازت ای یعنی دیندا۔

سوال۔ کڑھیاں کڑھیاں کتاباں لکھیاں؟ تے پہلے کتاب کڑھی ایہی؟

جواب۔ میری پہلی کتاب ”پیار پلہکھے“ وے ایہہ شاعری دی کتاب اے تے اسماں ہندکو ادبی سنگت نے چھاپیا ایہا۔ دوئی کتاب میرا اس افسانیاں دا مجموعہ ”گلیاں تے درنڈے“ وے ایہہ وی ہندکو ادبی سنگت دے ہی پلیٹ فارم توں چھپی اے تو اس نجخ زیادہ تعاون جناب نیاز پاشا جدون صاحب ایڈیٹر تے ماںک روز نامہ شمال ایہت آباد دا اے۔ اس کتاب آں ابا سین آرٹس کو نسل دی طرفوں گولڈ میڈل دتا گئی۔ میری تری کتاب سیرت نبوی ﷺ اے جس آں گندھارا ہندکو بورڈ نے شائع کیتے تے اسماں وی ایوارڈ ملیا اے۔ میری چوتھی کتاب ”چونڈوں کیں افسانے“ وے جس آں ہزارہ یونیورسٹی دے ”ہزارہ چھیر“ نے شائع کیتے تے میری پنجویں کتاب شاعری اے ”سوچاں دی مندری“۔ اس کتاب آں وی گندھارا ہندکو بورڈ نے شائع کیتے تے اسماں وی ابا سین آرٹس کو نسل پشاور دی طرفوں انعام دا حقدار قرار دتا گئی۔ میرا ایہہ ساریاں کتاباں ہندکو زبان نجخ نے۔

سوال۔ آپڑا اس سب توں چنگا تے معیاری کم کسماں آخسو؟

جواب۔ معیاری کے دی گل نہ چکھو۔ جے جدوں کوئی شاعر یا ادیب ”معیاری“ آں پچھ جلدے تے فراؤہ مک جلدے۔ معیار نقاوی سیٹ کر دے نے مصنف یعنی۔

سوال۔ ہندکو زبان بارے یعنی اس دے مستقبل بارے کے خیال اے؟

بدھاٹوں میں دی کوشش کر رہا۔

سوال۔ گندھارا ہند کو اکیڈمی دی خدمات بارے کے خیال اے؟

جواب۔ گندھارا ہند کو اکیڈمی تے حالی خدمت کر انٹوں میں دی حدال نجح اے۔ ان

تاڑوں جے ہند کو دے بارے کدے کسے کم کینتے تے اوہ گندھارا ہند کو بورڈاے۔

تے جس طرحیاں بورڈاکیڈمی نال لگلیا دئے امید کیتی جلدی اے جے جلدی اکیڈمی

وی اپڑیں جوبن تے آدمی۔

”ماں“

میکسٹ گورکی دے مشہور ناول ”Mother“، ہند کو ترجمہ (قطعہ نمبر ۵)

مفیدہ ماجد

پاویں ماڈیاں اکھیاں نجح اکھیاں پا کے، اساں یقین دلانڈیوں آخیا:

اسی کوئی غلط کم نہ کر دے، پر اتنا یاد رنجیں کہ ہب دیباڑے اسی سارے جیل نجح

ہوساں۔

اسدی گل ستر کے ماڈے ہتھ کم کے رہ گئے ایپے۔ اوہ خنگیر جئی ہو کے بولی:

تے کسے نہ کسے طرحان نجح جلسو؟

ماوآں پریشان دنخ کیا وہ ہولیوں ہولیوں بولیا:

مانے میں تدھاں تھو خانہ دیڑاں چاہندا۔ پچ گل ایبھی ہے وے کے اسے نہ نجح

بلدے۔۔۔

ماسدی گل کٹ کے بولی: توں ہونز جعل کے سئے، بہوں چہرہ ہو گیا وے۔

اوہ جس ویلے کمرے نجح ہکلی رہ گئی تے کھڑکی کوں جعل لختی۔ باہر بہوں ٹھنڈ

ایبھی، اسما نے تے کالے شاہ بدل ایبھی، ٹھنڈی نجح چہنگ مسٹیاں کرڑیں آس لگی دی

ایبھی۔ کدے سُتے دے نکیاں نکیاں کہراں دیاں چھتاں توں برفاں دے گالے

اڑاندی پھر دی ایبھی، کدے کندواں نال گلدراءں مار دی ایبھی تے کدے پریشانی نال

گوشے کرڑیوں کرڑیوں زمی تے لیٹ رہندی ایبھی، فرزی تے پئی دی برفاں دیاں

عکیاں عکیاں ٹھریاں پچھے دوڑیوں انھاں سڑکاں تے کھلیاں چھوڑ دی ایبھی۔ یسوع!

اساں تے ترس کھا۔ ما ہولیوں جیہوں یولي۔ اس دے سینے نجح اقہروں وال دا ہب

پروفیسر محمد فرید پسند اے خاص کر اس دی صوفیانہ شاعری دے اتے لگدی اے۔ ویے ہند کو دے سارے ای شاعر بدھو بدھنے۔ بس جیہڑی انہاں دے سامنہوں میں آنڑوں میں آلی گل اے اوہ تساں وی پتھے۔

میرا اپڑاں ہب شعر میری کتاب پیار پہنچیکھے بچوں مانہہ، بہوں چنگا لدئے۔ تی وی سمنو کہنو

لختاں لکھڑے میں آلا سائیں جو چاہنے سوکھدے

ماچھی دا بس اتنا کام اے سے اپڑاں جاں تے سہئی

سوال۔ کسے نجح کو بی ادب داشوق ہے یافون الطیفہ آلے پاسے کوئی آیاے؟

جواب۔ بس ایہہ گل ذرا مشکل اے۔ نجح کجھ ابھیاں پاسیاں نکل گئے نے جیہڑے ادب دا ہر کہٹ ای نے۔ ہاں بڈا جاتک ڈاکٹر ظفیر ثاقب کدے کدے شاعری کر دئے پر اوہ وی اج کل پی اتیج ڈی تے ایم فل آلیاں طالب علمان اگے چڑھیا دئے۔ بے چارے آں شعرو شاعری پہلی دی اے۔ ساریاں توں نکا مصوری دے میدان نجح اے تے میرا خیال اے جے بہوں چھا مصوراے۔

سوال۔ اج تکڑھا کڑھا دبی ایوارڈ ملیاے؟

جواب۔ کوئی خاص ادبی ایوارڈ اج تک یعنیھ مل بکیا تے اگوں وی امید یعنیھ جے تساں پتھے ای اے جے ایہہ گلاں پی آردیاں نے تے اسی ہوئے اپڑیں طرز دے لوک۔ نہ کسے نال ملڑوں ملائڑاں تے نہ کسے دیاں پیراں تلے ہتھر خداں تے ابھیاں لوکاں کو نڈا یوارڈ دیندے۔

سوال۔ ہند کو لکھڑوں میں آلے پاسے لوک کہٹ کیوں نظر آندیں خاص کر عورتاں؟

جواب۔ اس دی وجہ ظاہر اے جے یکدی اوہ چیزاں جے جس دے خریدار زیادہ ہونڈتے ہند کو آں کدوں حکومتاں نجح جاملی اے جے اس دی مارکٹ ویلیو ہو دے۔ جد مارکٹ ویلیو یعنیھ تے اس دے پاسے کو نڈا آوے۔ ہنڑ کجھ آسرا جیا ہو یئے جے ایہہ ہنڑ سکولاں نجح پڑھاونڈو ہوتی تے فرشاں دلوك اس پاسے نگاہ مارنڈ۔

سوال۔ نویں لکھڑوں میں آلیاں آتے کوئی پیغام؟

جواب۔ نویاں لکھڑوں میں آلیاں میں گذارش کرساں جے اوہ ایہہ نہ دکھڑے جے انہاں کوئی پچھمدے یا یعنیھ پچھدا بس اپڑیں ما بولی دی خدمت سمجھ کے لکھڑ تے اللہ انہاں دیاں کوششاں ضرور ہب دیباڑے ٹھنڈے لائی۔ ہاں تے ہب ہو گل جے زندہ زباناں دویکاں زباناں کولوں فیدہ کہندیاں نے۔ اس کر کے زبان آں اگہاں

کتنی عجیب گل اے ناں ”پلا گیا نوونا“، محنت کشاں دی زندگی اوکھی ہوندی اے
پے انھاں دیاں دلائیں نجح سکھلی زندگی گزارڑیں والیاں دے مقابله نجح زیادہ محبت
ہوندی اے۔۔۔

توں وی عجیب ایں۔ پلا گیا بولی

آپڑیں ماڈ، پیڈ، کھرے باہرے توں نویکھی۔۔۔ ماڈ ٹھنڈا ساہ پہریا، فراساں
آپڑیں گل پوری کرڑیں واسطے لفظانہ ملے تے اوہ چپ ہو گئی پر نتا شادر دھکڑوں
اس دے دلے نجح ہک واری فر کسے نہ سمجھ آٹڑیں والی چیزاں واسطے شکر گزاری دا
جنذبہ جا گیا ایہا۔ محبتاں نال اس در دھکڑوں دھکڑوں ما اس دے سامڑیں

فرشے تے جل بیٹھی ایہی تے نتا شادر تلبہاں کیتے دا بس مُشکدی ایہی پئی۔
میرے واسطے ایہہ گل اہم یعنی کہ میرا پیڈ سخت گیر انسان اے۔ میرا پرھا (بھائی)
اس توں وی بدھ کے خخت گیرتے شرابی اے۔ میری پہنچیز (بہن) میرے توں بدھ
کے دکھی اے۔۔۔ اس دایہا ہک اپنچ امیر بندے نال ہوئے دئے جیہڑا نہ صرف
عمر اں نجح اس توں دور بڈاوے بلکہ بہوں ہی کمینتے شوم اے۔ سچی گل کراں تے
مانہبہ انھاں بچوں کسے بکی دی وی لکھ پرواہ یعنی۔۔۔ پرواہ دے تے بس آپڑیں ماڈ
دی، اوہ سدھی سادی زنانی، صفا تیرے نالوں۔۔۔ اوہ وی تیرے نالوں ہی ہرشی
کولوں ڈرداں اے، توں جنحو گلہری نالوں تاوی دوڑ دی تے ہرشی نال مکرانی
ایں ایہہ ہی حال میری ماڈ داوے۔ بس ہک اوہ ہی بہوں یاد آندی اے، کدے
کدے تے اتنی یاد آندی اے کہ دل کر دے نندی ہمجدی اس کوں جل پچاں۔

ما صدقے !ما، دخے دلے نال بولی تے کڑی نظر اڑاں چاکے ہتھ انجو
اگیرے کیتا، جنحو کسے آں سامڑیوں ہٹاندی ہووے۔

اسدار گل پیلا ہر دل (بدی) ہو گیا ایہا، اسدیاں ڈونگے پانڑیاں دے رنگے
دیاں اکھیاں نجح ہک چک جئی آگئی ایہی۔ نساپاں اوہ آپڑیں ہتھ ماڈ دیاں
موڈھیاں تے رخ کے بولی:

ارمان اے مائے تدھاں پتا ہووے آ۔۔۔ توں سمجھ کئے آں کہ اسے کتنا بڑا کم پے
کرنے آں۔ اس دی ایہہ گل سندو کے ”پلا گیا ولسووا“،

دلے دلے نجح ہک عجیب جے جذبے سرچا یا جس نجح رشک ایہا۔ اوہ فرشے توں
اٹھڑوں اٹھڑوں بولی:

تیہے (بیٹی) میں بڈھی تے اتوں چٹی ان پڑھ، ایہہ گلاں کدوں سمجھ کئی آں؟

سمندر ڈ کے دا یہا۔ آندے ویلے داخوف۔۔۔ انھاں دیہاڑیاں داخوف جھاں
دے بارے نجح اس دے پڑے اسماں سب کجھ دس چھوڑیا ایہا۔۔۔ نساپاں اس
دے سینے نجح دل انجو پھر کیا ایہا جنجو بلدے ڈیوے تے چکر کھدا پروانہ سڑ کے
پھر کر کے۔۔۔ اس دیاں اکھیاں دے سامڑیں ہک ایہجا میدان پھردا ایہا جس نجح
برف ہی برف ایہی۔۔۔ چہنگ چینکدی تے مکراں مار دی پھر دی ایہی، میدانے
دے بشکار ہک گڑی دا کالا پچھا واں اُرال پہاں پھردا ایہا جس دیاں پیراں نجح پکر
لاندی چہنگ کدے اس دے کپڑے اڈا ندی ایہی تے کدے اس دے منھیں تے
برفال دے گا لے مار دی ایہی۔ پیراں نجح پھیریاں مار دی چھنگو توں جان چھڑا کے
جنجو ہی بے چاری گڑی اوکھی سکھلی ہو کے اگے لگھو یں دی کوش کر دی ایہی اس
دے پیر برف پکڑ کھندی ایہی۔ قہرے دی ٹھنڈ ایہی۔ اس دا جسم انجو ہرا ہو گیا
ایہا جنحو نکا جیا بولنا تیز چھنگو نال دھرا ہو گیا ہووے۔ اس دے بچے پاسے چکڑی نجح
لگے دا جنگل کندھ بڑے کھلتے دا یہا جس نجح برج دے پتلے پتلے تے سفیدے
دے ٹنڈ ٹنڈ بوٹے لاچاری نال ہمچکو رے پئے پھر دے ایہے۔۔۔
دوسرو۔۔۔ رشہرے دیاں بتیاں لش کردیاں ایہا۔
یسوع! اس نجات دلانڑیں والیا، اسماں تے ترس کھا۔ ماڈ دلے ہی دلے نجح
دعا منگی۔

دیہاڑے انجو لگھدے ایہے جنحو کوئی تسبیح رولدا ہووے۔ دانڑاں دانڑاں کر
کے بکی توں بعد ہک دیہاڑا آپڑیں آپڑیں واری تے لگھدا جلد ایہا، دیہاڑے
ہفتیاں تے ہفتہ مہینیاں نجح بدلتے رہیے۔ ہر ہفتے آں سارے سکنی پاؤیں دے
کھار جھ ہوندے ایہے۔ انھاں سنگیاں دا، ہر اجتماع اچی پر سانگاں دی ہک ہک
پوہری تے پیر تھدا، قدم اٹاں ہی اٹاں بدھاندا ایہا۔

پرانڑیاں نجح کجھ نویں لوک وی آملے ایہے۔ ہونزو لاسوف خاندان دا نکا جا کرہ
لوکاں نال پھر گیا ایہا۔ نتا شا سیئے نال کمدی کمدی تھکی ٹرٹی دی آندی ایہی پر
ہمیشان ہی خوش رہندی ایہی۔ پاؤیں دی ماڈ ہک جوڑی موزیاں دی بڑا کے اس
دیاں پیرا نجح پوا چھوڑی ایہی۔ ماڈ دی اس حرکتاں تے نتا شا پہلے تے زورے
زورے دی ہسی ایہی فرچپ جئی ہو گئی ایہی۔

میری ہک مائی ایہی، اوہ وی اتنی ہی چنگی تے نرم دل ایہی۔ اس ہولیوں بے ماڈ
آل دیسا ایہا۔

آں لگدا ایہا جنجو اوہ بیچارہ نہ تے اسماں دے ملخے دیاں عادتاں پاہکیا وے تے نہ
ہی اتھے دی زندگی آں قول کرہکیا وے، تاں ہی تے اس اتھے دیاں لوکاں دی
زندگی آں پدلا نڑیں دارادہ کر کھدا وے۔ پیلے زردر لگے والے اس بندے دیاں
اکھیاں دے چو فیرے نکیاں باریک چھڑلیاں ایہاں، اس دی آواز حصال توں بدھ
کے نرم ایہی تے اسدے ہتھ ٹھنڈے ٹھار موسم فج وی
گرم ہوندے ایبے۔ جدوں وی اوہ ماو آن پنجہ سٹ کے ملد ایہا، ماو دے
ٹھنڈے ہتھے آں آپڑیاں دوہاں گرم ہتھاں فج دبا کھند ایہا، ماو آں اس دا ایہا
انداز بھوں چنگا لگدا ایہا، ماو دے دلے آن سکون ملد ایہا۔

|||||

مختصر ترین افسانے

سید ماجد شاہ

۱) بٹے نالوں باتا
ویلے دے دریائے تے، اس دے نالے والے گٹے گیٹے روڑھ کے عدم دیاں
ہمیریاں فج کدوں دے گم ہونگے ایبے۔ نہ تے اسماں قہرے دی تھپ ساڑ کے ٹڑخا
کیں ایہی نہ بردھ دیاں بارشان دے شپے اس تے لیکاں پاکے ایبے۔ ہمت ہرو یلے
اس دے دنالا تے چمکدی ایہی۔ ان وی اس دیاں اکھیاں فج محنت و آب زم زم
پیاچ چمکدے۔

۲) اوه جیہدے۔۔۔ کوئے فج گنید یوں بابے آں، اج چوتھا مہینہ ہو گیئے۔
کے آخیا ای قسمت۔۔۔؟

الی گھنجر پہکھاں نال مردوں لگے ایبے۔ پیہیاڑ، جنگل کڑھیں دی وجہ توں، پانڑیں
تے جیہدے ایبے۔ علی خان موئی دی مخجھی کول گھل کے سوچدا ایہا کہ چھری چھک
چھوڑاں تے، کچھ تھہباہی جلسی۔ یعنی تے میراثبر پہکھاں نال۔۔۔

۳) ذات پات
اتھے وی نسلان دیاں لیکاں رشتیاں دے فج کارگلی دیاں ایہاں۔۔۔ اپی نسلان
دا ہک کیو پڈپیار دے تیر چائے دے دیہاڑی راتی حسن داشکار کردا ایہا۔ کدے
اس دا تیر خطا نہ گیا۔ اس دی بے بے اس تے ناز کر دی ایہی۔ جدوں کیو پڈتے حسن

پاویں دیہاڑے دیہاڑے آس سک کے تیلا ہوندا جلد ایہا۔ اوہ ہونڑ
محش اتے لگدا ایہا تے پہلے توں زیادہ جوش نال بولدا ایہا۔ بظاہر ”ما“، ہر معاملے نجع
انجا نظر آندی ایہی پر اس آپڑیں پترے دی بکی بکی حرکت اتے نظر رخی دی
ایہی۔ اسماں اندازہ ہویا ایہا کہ پاویں جذباتی تقریر کرڑیوں نتاشا در دنخ کے
صرف نرم ہی یعنی پے جلد ایہا بلکہ اس دیاں اکھیاں فج ہک چمک وی آجلدی ایہی
تے اس دی آواز مٹھی ہو جلدی ایہی۔ ”ما“، دلوں خوش ہو کے دعا منگدی ایہی، یہ یوں
اسماں ہمیشال واسطے ابھاہی کر چھوڑے۔

جدوں کدے انھاں دی محفل فج بحث شدت اختیار کر دی ایہی ”خونخول“، اٹھ
کھلد ایہا، فرا بچیاں نرم نرم، سدھیاں سادیاں تے مٹھیاں مٹھیاں گلاں کردا
ایہا کہ ہر کوئی ٹھنڈا پے جلد ایہا۔ کروڑھی ”اووسف شیگوف“ تے بس دویاں دی
اکساندا ہی رہندا ایہا۔ اوہ تے رتیاں بالاں والا جانتک (جساں سارے
”سمولکوف“، آحمدے ایبے) بحث شروع کر دے ایبے۔ گول گول سرے والا
”ایوان بکون“، ہمیشہ انھاں دی ہاں فج ہاں ملاندا ایہا۔ اسماں دنخ کے انجوں لگدا ایہا
جنجو ہونڑ ہی پانڑیں بچوں چھمی مار کے نکلیا ہووے۔ سقرا صفا ”یا کوف سوموف“
بھوہوں ہی کھٹ بولدا ایہا، پر گل ہمیشہ کاری دی کردا ایہا۔ اس دی کیتھی دی گل اسے
نالوں صفا سترھری تے تھوتی تھاتی دی ہوندی ایہی، اوہ تے بڈے متھے والا ”فیدو
رمازن“، ہمیشہ ”پاویں“ تے ”خونخول“ دے پاسے دی گل کر دے ایبے۔ کدے
کدے ”نتاشا“، دی جائی پھورے رنگ دی چمکی داڑھی تے عینکاں والا ہک ہور
بندہ آندہ ہوندا ایہا۔ اس دیاں گلاں توں پتا لگدا ایہا کہ اوہ کسے دور دراڑے گرائیں
دی جم پل اے۔ اوہ ”و“، عجیب طرح اچمک کے بولدا ایہا۔ اوہ ہر طرح ایہا
انھاں ساریاں تو مختلف ایہا۔ اوہ سدھیاں سادیاں گلاں کردا ایہا، سدھیاں
سادیاں چیز اس دیاں گلاں، لوکاں دیاں گلاں، بچیاں دیاں گلاں، روٹی دیاں
گلاں، سبزی، گوشت دی قیمتاں دیاں گلاں، پولیس دیاں گلاں، لوکاں دے کے
کاچے دیاں گلاں۔ اس دیاں گلاں سکھلیاں سمجھو آ جلدیاں ایہاں کیوں کہ اوہ عام
لوکاں دیاں گلاں عام لوکاں نالوں کردا ایہا۔ اوہ اس طریقے نال گل کردا ایہا کہ
فائدہ نقصان سامڑیں سمت نظر آندہ ایہا۔

ماو آں اوہ بندہ کے اپنے ملنے دی سیک لگدا ایہا جھتے آرائے، ہکونے تے
ایمانداری دار اج ایہا۔ اسے واسطے تے اتھے دی ہر شے اس واسطے عجیب ایہی۔ ماو

پریشان گلی - بیکار ہول

محمد اختر نعیم

جدوں میں ملخاں ملخاں دی سیل کرنا گیاں تے اُتھے مجھ واری نویں
نویں ناں سُسٹر نا دام موقع بی ملیا جس نوں سُسٹر کے کدے تے اسی مجھ جیران ہوئے تے
مجھ ہاسے بی۔ انہاں بچوں مجھ تے اج اسی روشنی باندے آں۔
یونان دے دارالحکومت ایقنزروں اگے ساحلی علاقہ اے جس دا ناں
پیریں اے۔ پہلے تے میں اس نوں پیرس تجھیاں ورے جدوں خود اس جائی تے
پیروں نجیاں تے مالوم ہو یا کہ ایہہ فرانس والا پیرس نہی۔ فرق بی صاف اے کہ اوہ
پیرس فرانس والا اے تے یونان داعلاقہ پیریاں اے۔ پیرس دے مشہور ہونڈ دی
وجا یہہ اے کہ اس جائی دنیادی ساری پائزیں والی جہازاں (شپنگ کمپنیاں) دے
دفتر موجود ہن، دراصل پیریں دنیاۓ شپنگ دا مرکز اے۔ کوئی ملٹھ بی اس طراں دا
نہی جس دا دفتر اس جائی نہ ہو وے چاہے اوہ کوئی غریب ملٹھ اے یا کہ امیر، اگر اس
دے پائزیں دے تجارتی یا مسافر جہاز موجود ہن تے انہاں ساریاں نوں آپڑیں
اس مرکز نال رابطہ رخواں پیندے۔ اسی واسطے اس جائی تے روزگار دے بی مجھ
موقع موجود رہندے ہن۔ جسراں اس دے ملٹھ پاکستان مجھ کراچی نوں
پکھیاں دی ماں (بھوکوں کی ماں) آخیا جلدے، گوانڈی ملٹھ مجھ مبینی نوں بی اسی
ناں توں یاد کر دے ہن ورے پورے یورپ مجھ صرف یونان اس طراں دا ملٹھ اے
کہ جس نوں پکھیاں دی ماں آخیا جلدے یعنی یونان مجھ پیو مجھ کے کوئی آدمی
بیروزگار نہی رہ سکدا، فیکشراں مجھ بی گم مل جلدے ورے زیادہ تر لوک
پائزیں دے جہاز تے نوکری نوں پسند کر دے ہن، اس دی وجہا یہہ اے کہ ہک تے
جہاز دی نوکری مجھ ملخاں ملخاں دی سیل ہوندی رہندی اے، دوئی گل ایہہ اے کہ
کھانڑاں پیڑاں جہاز دی طرفوں تے تجوہ دی پوری بچت، فرجھرے ذرا تیز جئے
لوک ہوندے ہن تے اوہ نکی نکی تجارت بی کر دے ہن، طریقہ اس طراں دا
ہوندے کہ پائزیں دے جہاز تے گم کرنا والیاں نوں ”Sea Man Book“، جاری ہوندی اے، سی میں بک نوں ٹسی دوئے الفاظ مجھ کہ طراں دا
سمندی پاسپورٹ بی آخ سکدے او، اس دی بدھی اہمیت ہوندی اے، بعض لوک
اس نوں فروخت بی کر دے ہن۔ جس دی قیمت بی مجھ ہوندی اے، سی میں بک

داوار ہو یا، تے اس اپلی دارس بھج آئی کہ حسن ہوندا کے وے۔

آپڑیں پڑے آں تر فرا دنخ کے وینس چینکی ”اوا تھاڑیاں ای تھاڑیاں!! سترو
پیوے!! اس کمیاں دی تھیو سائیکی تے، اس دی ایہہ مجال۔“ وینس ڈرودی
اہی، اس اپا تھاڑا کہ هنڑ۔۔۔ حسن ذاتاں دی لیک ٹپ جسی۔

(۳) پتگیر

گول ہو وے تے ٹھو لے والا پھیرے مار مار کے ٹھوں کلہا ایہا۔ خوشی نال اس دا
موہنہ رتا ہو جلا دیا۔ لوک اس تے بیلاں سٹ دے ایہے۔ اس دا پتھر کا دوڑ دوڑ
کے بیلاں چاندا ایہا۔ کدے ساوے کپڑیاں والے بدھ بدھ کے نچنن تے کدے
رتے کپڑیاں والے۔۔۔

راتی روٹی کھانڑیوں نکے لالاے آں پچھیا، ،، لالا! اس اس دی ٹیم کیہڑی
اہی؟ لا لے چنگیاں مجھ بی دی روٹی درا شارہ کیتا۔۔۔

(۴) پہنچھی

رنیق جوان ہو یا تے ہک دیہاڑے بانگ مجھ پھرڑیوں نساپاں اس دیاں انگلیاں ہکی
پھلے نال لکھیاں۔ اوہ اچھلیا، ہتھ چھنڈ داریہا۔ کے دیخدے پوٹے سڑگن، انخاں
تے چھالے پیٹے گن۔ اس سارے بانگ آں غور نال دستیا۔ اوہ جیران ہو یا۔ اج
ہر رنگ برلنگی کٹوری مجھ پھٹھی پیچھے کیا۔

(۵) باہروں کے ملسوی؟؟

پیر چاچا کے گھر یاں اُتھا کر کے، میں دویاں دے موٹھے نال موٹھا ناپدا
ریہاں۔ کھیڑیاں دے تھلے ٹرکاں دے ٹیڑاں کلہوں منگ کے لائے۔ اپے لے
بانس کہن کے جو کراں نا لوں نوں گز کپڑا آنڑ کے پچاۓ سڑواۓ۔ میں فروی
نوں گزا بابا نہ بڑھ کیا۔ میں کے کراں باہروں منھ جو کجھ تھائیے میں پیراں تلے
بدھئے، پر کوئی فرق نہ نہ پیا۔ هنڑ“ کے ٹو“ پیراں مجھ بخساں۔۔۔ دیخو کے
ہوندے؟؟

ہونڑ میں دوئے پاسے آندال کہ یونان فجھ بک گلی اے جس نوں پا کتنا
، انڈین، بگلہ دیشی، نیپالی تے سری لنکا ویلے، پریشان گلی، دے نال تو یاد
کر دے ہن۔ وجہ اس دی ایہہ اے کہ اس گلی فجھ سب توں زیات شپنگ کمپنیاں
دے دفتر ہن، لازمی گل اے کہ نوکری تلاش فجھ نوجوان اس گلی دا زیات رخ
کر دے ہن، یعنی بیروزگار ہوندے ہن تے پریشان بی ہوندے ہن، اس
، پریشان گلی، فجھ اکثر نوجوان چونکہ بلند و بالا عمارتاں دے پاسے دیکھ دے ہن
تے اس ویلے اکثر انہاں داخیال تے نظر اُتے کسی کمپنی دے بورڈ والے پاسے
ہوندے ہن تے اس ویلے اوہ کسی نہ کسی نال ٹکر بی جلدے ہن جس دی وجہ نال
انہاں نوں تھوڑی جئی پریشانی بی ہوندی اے، چونکہ انہاں دا ٹکراو اُتھے کدی کدی
تریبتاں نال بی ہو جلدے اوہ ویلے اسماں دے پا کتنا بلکہ ایشیائی لوکاں نوں بڈی
شرمندگی ہوندی اے۔

جہاں دیہاڑیاں فجھ نوجوان نوکری دی تلاش فجھ پریشان گلی فجھ
پھر دے ہن تے اس ویلے جیب فجھ پیسے بی کہٹ ہوندے ہن تے زیادہ تر ایشیائی
والے یا افریقہ والے بک سستے ہوٹل دارخ کر دے ہن، اوہ بک ستا ہوٹل اے اس
واسطے زیادہ تر بے روزگار نوجوان اس ہوٹل فجھ جلدے ہن، پا کتنا پھر اواں سُنڑ
اس دانا، بیکار ہوٹل، رخیاے۔ اس توں بعد جدوں انہاں نوں کوئی نوکری مل
جلدی اے اس دے سنگی اس نوکری دی خوشی فجھ اس کلوں کجئی جمعی دعوت دے طلبگار
ہوندے ہن ویسے بی چونکہ اس نوجوان نوں نوکری ملداں دی خوشی ہوندی اے تے
اکثر اس خوشی فجھ اوہ آپڑیں سکیاں دی دعوت کر دے ہن ورے اس ویلے بک
دوئے ہوٹل دا انتخاب ہوندے جہڑا کہ بے کار ہوٹل توں ذرا زیات میعاری اے،
ویسے تے مہنگے ہوٹل بی ہوندے ہن ورے اس ویلے کسی پا کتنا دی حالت اس
طریں دی نبی ہوندی کہ اوہ زیات خرچ کر سکے اس واسطے اوہ جس ہوٹل دارخ
کر دے تے اس ہوٹل دانا، پا کتنا یاں سُنڑ، شکریہ ہوٹل، رخ چھوڑیاے،
پریشان گلی، بے کار ہوٹل تے شکریہ ہوٹل دے نال اتنے مشہور ہوئے کہ اکثر یونانی
بی انہاں جائیاں نوں اسی نال یاد کر دے آسے۔

ہونڑ اگر کوئی ایہہ آخے کہ میں اتساں نوں بے کار ہوٹل فجھ ملساں تے
مطلوب صاف ظاہر اے کہ بندہ بے روزگار اے ورے جدوں ایہہ آخے میں شکریہ
ہوٹل فجھ ملساں تے اس دا مطلب اے کہ بندے نوں روزگار مل گیا اے یا پہلے توں

جہاڑ تے کم کرنا والے نوں بک دم نبی ملدي بلکہ عرصہ ملازمت توں بعد ملدي
اے۔ سی میں نوں کدی کدی آسی پیار نال، اوئے سمندری آدمی، آخ کے بی
بلاندے ہوندے آسیاں۔ بندگاہاں تے بک سی میں نوں بڈی سہولت بی ملدي
اے لیعنی اوہ، ڈیوٹی فری شاپ، توں جہڑے ویلے چاہوئے خیداری کر سکدے
۔ جدوں کوئی سی میں لجھ عرصہ نوکری کر کے واقف ہو جلدے تے اس نوں مالوم
ہو جلدے کہ کہڑی شے کس جائی تے سکتی تے کہڑی جائی تے مہنگی اے تے اس
ویلے بک سی میں آپڑیں اس ملازمت دے دوران بک جائی توں سکتی شے خرید کے
دوئے ملچھ مہنگی فجھ چھوڑ دے تے لجھ منافع بی اس نوں مل جلدے یعنی اُسی خود
سوچوک اس نوں سمندری جہاڑ فجھ نوکری کرنا دے کتنے فیدے ہوندے ہن۔

بک گل ضرور کرساں کہ بک سی میں دی (زندگی) نوکری لجھ اوکھی ہوندی
اے، بہادری، ہمت تے برداشت دے حوالے نال بک سی میں دی مثال دتی

جلدی اے۔ جدوں کوئی سمندری جہاڑ آپڑیں سفرتے روانہ ہوندے تے اس ویلے
سی میں دی زندگی شروع ہو جلدی اے۔ بک تے اس طراں دی زندگی جس فجھ
رسک بی بڈا ہوندے، کدی کدی جہاڑ طوفان دی ڈنچ آجلدے، بس قسمت دی
گل ہوندی اے کہ اوہ اس طوفان توں کس طراں نکلدے، اوہ سی میں واسطے بک
مشکل ویلا ہوندے، جہاڑ نوں اس طوفان توں بحفاظت لکڑ نان بک سی میں دا بڈا
امتحان ہوندے تے کدی کدی جہاڑ اس طوفان دی ڈنچ آکے ڈب بی جلدے
فرنہ، جہاڑ دا پتہ چلدا تے ناس دے عمل دا پتہ ہوندے۔ اس واسطے بک سی میں
نوں بہادری دی مثال بڑا کے پیش کیتا جلدے۔ ویسے بی جدوں بک جہاڑ کھلے
سمندر فجھ آپڑیں سفردا آغاز کر دے تے بک سی میں واسطے بک طراں امتحان شروع
ہو جلدے۔ تکے پانزیں تے اتنے اسماں، زینی رابطہ مک جلدے ہن۔ بس بک
اللہجی دا آسرا ای ہوندے۔ میں خوبی چونکہ سمندری سفر فجھ کپتے ہن تے دو واری
طوفان دا سامڑاں بی کیتا آس۔ بس بک خوف جیا آسا کہ موت بی آئی تے کس جائی
تے کہ کسی نوں نبی پتہ کہ اسماں نال کے ہویا۔ بک واری جدوں میں ترکیہ فجھ درہ
دانیاں دی سمندری حدود فجھ بک کنی کشتی تے سفر کردا آسماں تے اس ویلے جہڑی
طوفانی صورے حال دیجھی تے اس ویلے میں زندگی توں ما یوس ہو گیا آسماں، (اس
واسطے مگو اندمازہ اے کہ اس ویلے انسان دا کے حال ہوندے)۔ سمندری سفر دیاں
گلاں فجھ ساریاں ہن جہڑیاں کہ نال نال کدی لختے رہسائ۔

<p>جگل پرانزیں کاگ سیانڑے۔</p> <p>(۲) گرے کتیا جنگلاں نجستیا جگل بولے بولے کا کا کھاوے جھوٹے۔</p> <p>(۳) گرے کتیا۔۔ جنگلاں نجستیا جگل پرانزیں، کتے کانزیں۔۔ میرے منے دی آنیندرے۔۔ توں بھلی بھلی آ۔</p> <p>اللہ اللہ لوری دودھ کی کثری منا میرا پیئے گا نیک بڑ کے جیے گا</p> <p>جنک کڑیاں کھیڈ دیوں کجھ نہ کجھ گاندے بی رہندے نیں۔</p> <p>(۱) کالیئے پھیریئے کا لے کپڑے پانی ایں لوکاں آں ڈرانی ایں میری تختی سکادے۔</p> <p>(۲) ہانکاں میں منگاں لا ہوروں آیاں ونگاں میں چھڑنگ کر پہاں گیٹی کس کول اے ماہیا اتھے کئی رنگاں نج تھاندے۔</p> <p>کوٹھے تے آماہیا</p>

تے بے عزت ہو ویندے۔۔ بادشاہ آخیا پچی گل اے بندہ لائچ کرے تے بعزت ہو ویندے۔۔

ہزارہ دا ہندکولوک ادب

پروفیسر ملک ناصر داؤد

(حوالیاں، کینٹ)

لوک، آدمی، آں آخذے نیں۔ لوک ادب وی بندے نال ای جمدا ے تے نال ای وڈا ہوندا ویندے۔۔ انجوای ہر سماج نج ہک لوک ادب ہوندے جس داتاریجی، تہذبی تے زبانی پس منظر ہوندے۔۔ لوک ادب اس ویلے لکھیا ویندے جد کسی زبان دا رسم الخط بنزدے۔۔ ہر بولی نج ماں لوری دیندی اے، دادی نانی گہانزیں پاندی اے، جنک کڑیاں کھیڈ دیوں ہوئیوں کجھ نہ کجھ گاندے رہندے نیں، لوک داستاناں سنتراں یاں سنتراں یاں ویندیاں نیں، جنک کڑیاں بھارتاس پاندے نیں، شادی ویاہ تے سہیلیاں تے سنگی گانزیں گاندے نیں، مغلاناں سجدیاں نیں جہاں نج چاربیتے، ماپیئے گائے ویندے نیں، گلاں گلاں نج کھانز استمال ہوندے نیں تے موتوتے ویڑ ہوندے نیں۔۔ لوک ادب نج ہک پوری دی پوری تہذیب چھپی دی ہوندی اے۔۔ اس نج عقیدہ، رسماں روانج تے رشتیاں ناطیاں دی پوری فلم ہوندی اے۔۔

ہزارے دے لوک ادب دا جائزہ کھانا تے سب توں پہلوں اتھے دی زبان آں دیکھراں پیسی۔۔ اتھے دے لوک ہندکو زبان بولدے نیں۔۔ ہنکد و پشورتے کوہاٹ نج بولی ویندی اے۔۔ ہزاراں سال پرانزی زبان اے۔۔ زباناں دے ٹبرانڈو یورپیں زباناں بچوں اے۔۔ لاندھا (مغربی) خاندان دیاں ہور زباناں پہاڑی، پوٹھواری تے سرائیکی زباناں بچوں اے۔۔ دریائے سندھ دے ٹھہائے ٹھہائے لوک صدیاں توں ایہہ زبان بولدے نیں۔۔ ہندکو دا مطلب اے ہند دے پہاڑ۔۔ ہزارے نج ماں سہہ، ہری پور، ایبٹ آباد تے پہاڑی الجیاں نج ہندکو بولی ویندی اے۔۔

ہندکولوک

(۱) گرے کتیا جنگلاں نج سٹیا

شہزادرا ہو لے ہو لے	جہڑی مکنڈیں دی جاما یا	اللہ کو لوں مٹکنے آں
نین ملاوے ما نہہ تیرے ملنڈا چاوے شہزادرا ہو لے ہو لے ۔۔۔۔	پانڈیں لاواں سفیدے آں آناں ذرا دھیرے دھیرے میں آئی آں کپڑے تھوکے دیوانہ ملیارو کے میں آئی آں کپڑے دس کے دیوانہ ملیا ہس کے بنگ پنگی تے ترکاں ترکاں ارمان پنڈی دیاں سڑکاں میں اتھے تے ماہی مانہرے مرگئی آں تے خون مٹھے تیرے میں اتھے تے ماہی تر بیلے تر بیلے دے نڈے خر بیلے میں اتھے تے ماہی میرا پکھلی کھڑا چایا تے لہگئی پسلی میں اتھے تے ماہی میرا کھولیاں سسماں مارن نواں تے بولیاں لوک داستان۔	چک لگے کلچے آں چک لگے کلچے آں اس دنیا تے کھٹیا بوٹا ہڑی دا خط بیٹھی لکھدی آں لوک گیت۔
ہزارے نج ترے (۳) داستان بہوں مشہور نیں۔ سب توں زیادہ مقبول ”شہزادہ سیف الملوك“ تے بدیع الجمال“ دی داستان اے، اس اس کھڑی شریف والے میاں محمد بخش لکھیاے۔ اس داعلقت ہزارے دی سیف الملوك سرناں اے۔ ایہہ انسان تے مافوق الفطرت پری دی عشق دی داستان اے۔ پرستان دی پری تے شہزادہ عاشق ہو ویداۓ تے فریبک دیوانہماں مار چھوڑ دائے۔	لوك گیتاں دے بی کئی رنگ نیں۔ فصل کپنڈیں تے، شادی ویاہ تے، خوشی دے ہورناں موقعیاں تے فارغ ویلے لوک گیت گائے جلدے نیں۔	ہزارے دامشہور لوک گیت: چھے چنے دی چانڑی سرگی دیا تاریا نت آمیں چھے چنے دی چانڑی سرگی دیا تاریا لوحزادے چھے چنے دی چانڑی میری بکی تے بگلہ بول گیا چھے چنے دی چانڑی کا کولاں بگلہ نواں پیا چھے چنے دی چانڑی توں ستارہ ہیاں میں کھیڈ آئی آں چھے چنے دی چانڑی میری بقی داشیشے صاف عینھا چھے چنے دی چانڑی انہاں گلیاں تے بہنڈاں راس عینھا چھے چنے دی چانڑی میری بقی داشیشے رنگ کردے چھے چنے دی چانڑی میرے بوہاگے چھوپڑی کیوں پائی آ مانہہ کوڑی بدناؤیں کیوں لائی آ کڑیاں شادی تے ایہہ گانڈاں گانڈیاں نیں۔
قپچی داستان بی کاغان ناران دی زمی دی داستان اے۔ بک کڑی کسی مشی آں دل دے بہندی اے۔ اوہ مسافرتے غیر آدمی ایہا۔ مقامی لوکاں اسماں مار کٹ کے مکا چھوڑیا۔ لوک گیتاں نج اس کڑی دیاں فریاداں ہونڑ بی لوک بکی دوئے آں سنڈاں ندے نیں۔ درشی کے بنائے گھمگھیاں کو جھوڑو گیو میراثی دکھنیں تھوڑو	چل چلے دینجاں کیہا جیہا انہاں گلیاں دا بہنڈاں بند کر دے انہاں گلیاں دا بہنڈاں بند کر دے	چھے چنے دی چانڑی کا کولاں بگلہ نواں پیا چھے چنے دی چانڑی توں ستارہ ہیاں میں کھیڈ آئی آں چھے چنے دی چانڑی میری بقی داشیشے صاف عینھا چھے چنے دی چانڑی انہاں گلیاں دا بہنڈاں بند کر دے چھے چنے دی چانڑی میرے بوہاگے چھوپڑی کیوں پائی آ مانہہ کوڑی بدناؤیں کیوں لائی آ کڑیاں شادی تے ایہہ گانڈاں گانڈیاں نیں۔

گل قینچی

درشی کے بنا نجھ نیلا نیلا رکھ

گیو میر امشی گیو میر ادکھ

گل قینچی

درشی دے بنا نجھ پکیاں نے ہاڑیاں

مشن کوماریاں نال گھہڑیاں

گل قینچی

درشی دے بنا نجھ دسال دریکاں

گم گیا یوسف ٹھونڈے زلیخاں

گل قینچی

مریم لک بہوں سوہنڑی تے بہادر کڑی ایہی۔ اوہ کسی بہادر جنڑیں دے بھر فتح

پیٹھیوں پیٹھیوں بڈھی ہو گئی۔

بچیاں دیاں گھہڑیاں۔

ہزارے نجھ جنڈ کرڑیاں نانی یادا دی کولوں گھہنڑی لازمی سستردے نیں۔ خاص کر

سردیاں نجھ لحیفا نجھ بڑے کے مزے نال گھہنڑیاں سنتے دا اپڑاں ای چس
اے۔ انہاں نجھ ادھڑا پاہیا جا گدا گھہنڑیں سنتے دامیش ای چس آیاۓ۔

کچھ پرہاشکارتے جملدے نیں تے ہک لٹنگرے پر ہاؤ وہ سٹ ویندے نیں۔ اوہ
بچارا پچھے پچھے جملدے۔ جد پرہاواں داثا کرا بکی بلا نال آ وینداۓ تے ادھڑا پاہیا
انہاں مصیبت پچوں کڈھدائے۔

بچمارتائ۔

ہند کو بچمارتائ بہوں مزد دیاں نیں۔ انہاں نجھ ذہانت چھپی ہوندی اے۔

لکڑی کولوں پانڈیں بڑیاں

پانڈیں توں فرٹھیماں

رل مل سارے پیاو

گڑوی اے اپچے کھرے دی

اپڑاں حسن لکاندی اے

تھیاں کسی سردار دیاں

دو آردیاں دو پار دیاں

راہ جاندیاں چت مار دیاں۔

کھانڑ۔

لظ استمال ہوندے نیں۔ کھانڑ وال فقط ”آخڑاں“ تو اے تے سیانڑیاں دیاں
گلاں کھانڑ آخدے نیں۔ متل سمجھداری دی گل آں آخدے نیں۔ کھانڑ تے متل نکا
جیا جملہ ہوندے جس نجھ حکمت دی گل چپی دی ہوندی اے۔

آساؤ دی زبان نجھ آخدے نیں ”اکھیاں چھیاں ہوڑاں“ [بدھاٹی یا بے
مروتی]۔ اکھیاں سلوڑیاں کرڑاں [کسی عورت کو دیکھنا]، ا نھے کولوں راہ
پچھڑاں [کسی کم علم آدمی سے کوئی بات پوچھنا] یا بڈیاں دے گز مارے دین [ن
آباؤ جداد کی کمائی]۔

خوش آمدید سطے آخدن ”آئے او جی“ یا پھلاں تے پیر ہو وڑا۔
اتھے دیاں ماؤں دعا دیندیاں ”اللہ رج رج دیوئی“۔ ”اللہ موختا آکالو
کری“ تے ”جگ سلامی ہو وی“
بدعا دیندیزے ویلے آخدن ”اللہ ستراتے پیش کری“ ”اگا اگا“
روزی جھلے پچھا پچھا توں جملیں“
چار بیتہ۔

ہزارے نجھ بزرگ فارغ ویلے ہکی دوئے وہ چار بیتے سستردے
سستردے ہوندے ایہے۔ شعراں نجھ گلاں باتاں ہوندیاں ایہاں۔ سائیں غلام
دین ہزاروئی دے چا بیتے مشہور نیں۔ شعراں نجھ روایت دی پاندی کیتی جلدی
اے۔ اس نجھ دین دیاں گلاں بی ہوندیاں ایہاں تے عشق پیار دے چا بیتے بی
ہوندے ایہے۔ چار بیتے دیاں کئی صورتاں نیں۔ اس نجھ شعراں دی کوئی خاص تعداد
عنہ۔
ساٹیں غلام دین ہزاروئی کا ایک چار بیتہ:

دوست پروردیگار دا پیغمبر آخڑاں
اوہ گل نبیاں دا سردار
کہکلھ چوی ہزار پیغمبر کیتیاں لو لاک اسد اشان
نجی خاص اللہ دیاں
”(۱) اول صفت خُدا دی، دوئی پاک رسول اللہ دی
کل نبیاں دے با شاہ دی
آنناں میں زار اللہ قربان

موتیاں دے ٹل پھرے دی
پڑ دیاں ونج چھپاندی اے
تھیاں کسی سردار دیاں
”(۲) دو آردیاں دو پار دیاں
راہ جاندیاں چت مار دیاں۔
ہند کو زبان نجھ ضرب المثل و سطے کھانڑ تے متل دے

ساریاں جنڈکاں بچوں ایہہ مانھ بہر لگدا وے۔ ماو شیر نی پتھر شیرے دی صفت سزٹ کے اس جوان شیر آں مڑ کے دمختیاتے اس دادل خوشی نال پھر گیاں۔ اس ماو شیر نی سزٹ اس جوان شیرے آں دمختیاتے اسابی لگیا کہ واقعی ای اسد ایہہ پتھر بہر شیر ہوئی تے اللہ کری تے آنڑیاں آلے دیہاڑیاں نجھ جنگل دا بادشاہ بڑا جلسی۔ اگلے دیہاڑے ماو شیر نی اس جوان شیرے آں دیسا جھ پیو شیر اس توں خوش اے تے آخدا وے جے توں ای بہر شیر بڑھ سیں تے اس دی جائی تے بادشاہ ہو سیں۔ نالے ماو شیر نی اساب نصیحت کر دے ہو یوں آخیا کہ توں پیو شیر دی امیداں تے پورا اترنے اسٹے تیار رہیں۔ ماو دی ایہہ گل سزٹ کے اس جوان شیر پتھرے عہد کبیتا کہ اوہ ہرا وہ کم کر سی جیہڑا اس دے پیو شیرے دی خوشی دا باعث بڑھی۔ ماو شیر نی اساب آخیا ہوا ایہہ بی کہ اوہ تیار ہوے تے اوہ دیہاڑا درونہ ہی جدول شیر بادشاہ اساب آپڑاں ولی عہد بڑھا سی۔ شیر پتھر ایہہ گل سزٹ کے خوش ہو یا تے شیر ماو آں پچھیاں ہے بے بے شیر توں مانھ دس میں ابھجا کے کے کراں تے کے کند کراں تاں ہے میں جنگل دادلی شیر بی بڑھ جلاں ہو رپیو شیر دی محبت تے جابی مانھ ای تھا وے۔ ماو شیر نی اس دی سیاڑھ تو پے دل گل سزٹ کے پھبری تے آپڑی پوری لمبی جبی جیب باہر کڈ کے پتھر دا منھ چھیاں تے بولی بس باقی تے ٹھیک اے تیرے کوں تدبی ہے، زور بی ہے تے دل بی ہے وے، بس ہک گل دماں نال بن کنیں جے کدے بی انسان نال متحا نہی لاخوا۔ جتنے کدرے انسان دینگیں یا اس دی ہونڑے دا پتا لگی تے پولیوں جے اتھوں ہٹ جلنگیں، تے ہاں گل سزٹ! ایہہ بزدی نہ ہوئی آ بلکہ ایہہ سمجھداری ہوئی آ۔ پتھر شیر حیران اکھیاں نال ماو آں دمختیاتے سوال پایاں ”مائے! تھے! ایہہ انسان، شیر کلوں بی تکڑا ہوندا وے۔“ ماں ہسی تے بولی ”انسان تکڑا تے نبی پر عقل مند ہوندا وی، بس توں میری منیں تے اس کلوں نجھ کے رہیں۔“

جنڈک شیر تے نواں نواں جوان ہوئے دا ایہا، اس ماو دی گلاں واہ گاہ سمجھیا، دلے نجھ پکی صلاح کتیسیں جے سب توں پہلاں اس انسان دا ای کمو بنساں۔ تے اگلے دیہاڑے اوہ ماو اگے کوئی بہانا پا کے بار نکلیا تے دلے دلے نجھ دعا کردا گیا کہ پیا جے اللہ کرے انسان لب جلتے تے میں پیو شیر آں دس ہکاں جے میں واقعی بادشاہ بڑھنے جو گا واس تے دنبو اس انسان دا کم میں مکا آیا واس۔ انہاں سوچاں نجھ اوہ ٹرکھلتا تے فر اساب خیال آیا کہ جنڑ یا! میں تے انسان آں دتھنے دا ای

تیرا بہوں بڈا دربار
اوہ کل نبیاں دا سردار
(۲) اوہ پتھر بارے آخرین، ہو رکل اسدے تابعین
تکی صاف آترو یقین
سچا دین اتے وے قربان جس دا نہیں آنت شمار
اوہ کل نبیاں دا سردار
(۳) آخناں بہوں میں صفت
سوہنڑاں پاک نبی حضرت
دو جہان اسدی برکت
جم جنت سچام کان واسطے مومناں دے گلزار
اوہ کل نبیاں دا سردار
(۴) چار یار پتھر دے۔ سوہنڑیں پاک نبی سروردے
جس دیلے کلمہ پڑھدے
جنگ کردے مسلمان اگے نسے نی کفار
اوہ کل نبیاں دا سردار
(۵) پتھر بچا عمل۔ اساب رب دتا اقبال
کے ہوئی میر احال
منسیں سوال غلام دین اے گناہ گار
اوہ کل نبیاں دا سردار

انسان تے شیر

ہند کلوب کہانی
ڈاکٹر عادل سعید قمشی

تساں بہوں مدیاں پہلیاں دی گل سزٹ انا واں، انسانوں دی یستی کو لوں دور ہک جنگل ایہا اور اس جنگل نجھ شیر اس دا ہک پورا ٹبر بسدا ایہا، اس ٹبرے نجھ کہ شیر نواں نواں جوان ہویا تے اوہ بہوں زورے نجھ ایہا۔ پیو شیر اس دی جوانی تے منھ زوری دنخ کے پھریا تے نخرے نال اس دی ماو شیر آں آخیا کہ اساب دیاں

کپ کے اجڑاوے پر ہونٹوں اس دامکو بنسین ناتے اسی سارے بی اس انسان دے شرتوں محفوظ ہو جلساں۔ اللہ تیرا مددگار ہو وے شہزادیا!۔۔۔ میں تساں نال جلاں پر میریاں عکیاں عکیاں لوحجاں کہار ہن تے میں انہاں دھنھ پلاسائ نہ تے قسمے اس انسان دا انجام تیرے ہتھوں دیخاں تے میرے کلیج نجھ ٹھڈ پیوے آ۔۔۔ ایہاں ای گلاں تے اس شیر آں ہور جوش دیندیاں ایہاں۔ اس ایلے شیر دی ٹورہ تھوڑیں آلی ایہی۔۔۔ شیر اتھوں ٹرکھلتا تے تھوڑے دورای پچھا ہوتی کہ اس آں کو ہاڑی دی سٹاں دی وازاں آٹھے آں لگ گیاں۔ اگے اساں ہک داند بی راہے نجھ ملیاں شیر اساں پچھا یا ”پہاچی! توں انسان تے نہی ایں نا۔۔۔“ داند فٹ بولیا ”قسمے اللہ دی! میں انسان نہ جی میں تے انسان دا خدمت گار آں، میں تے داند آں۔۔۔“ ”اگوں ہٹ فردا ندا جیا،“ شیر اس کولوں اگاں لگنگیا تے اس وازاں تے جل بیاں کول کھلتا، اتحے ہک لما تے سکے دا انسان کو ہاڑی نال لکھیاں ہک مک کے گڈھے بند ایہا۔ شیر اتحے زور نال دھاڑیا تے اوہ انسان اس دی وازاں تو پچھاں مڑیا تے انسان دار گنگ ڈرے نال اڈرے دا ایہا۔ شیر اس اس ڈرے دادنخ کے دلے ای دلے نجھ ہسیا۔ انسان سترہ اس شیر آں چھٹی کڑی دیخنیا تے بولیا کے گل اے او! میرے درکوں آیاں دیں۔۔۔ شیر نجھے نال ہک لکنی پھیری ماری تے بولیا ”خ! توں انساں ای ہیویں نا۔“ انسان ہر یاں نظر ان نال اسائ دیخنیا تے بولیا ”ہاں او! میں ہی انسان آں۔ کوں!“ شیر اس واز ماری ”چل ماں صدقے افریتار ہو جل میں تیرے نال اج گھلسائ۔۔۔“ انسان آں آپریاں کناں تے یقین نہ آیا کہا یہ جوان شیر اس کے پیا آخدے۔ شیر آں جس ایلے لکھیا کہ انسان آں سمجھ نہی آئی تے بولیا ”گل سترہ اوئے انسانا! مانھ میری ماڈ آخیاوے جے اسائ جانوراں دا سب توں ڈھانے ڈاہڈا شمنڈ توں انسان ای ایں تے میں سوچیا کہ کوں جے میں کل اس جنگل دا بادشاہ سترہ ساں اس کر کے سب توں پہلاں میں انسان دامک مکا آواں تاں جے باقی زندگی سکھے نال لگا ہکاں۔ تے نالے مدعاں مارنے تو بعد جنگل دے باقی جانور شانور میرے کولوں ڈر سن بی تے تیرے شرتوں بی نجھ جل سن۔۔۔ چل ہونٹ تیار ہوتے گھلاں تے تیرا مکوبن چھڑاں۔“ انسان ہر یاں جا اسائ دیخنڑ لکھیا تے فر اس پچھیاں تے تیری ماڈ مدعاں کے آخیا ایہا؟ شیر دم چاٹی دی ایہی تے کھور کے انسان در دیخنیا س تے بولیا ماڈ آخیا ایہا کہ انسان مکارتے چلاک اے اس کولوں نجھ کے رہیں۔ چل ہونٹ مانھ گلاں نجھ نہ لاتے سامنڈے آ

ن۔ میں اس آں سیانوں ساں کنجو؟ ہونٹ کے کرساں، پراوہ ٹردا گیا جے کنج نہ کنج تے کرساں اور انسان دا کم سب توں پہلے مکا ساں۔ لوڑدا، لوڑدا جنگل دے کسی ایچے علاقے نجھ جل کھلتا جھتے اوہ اج توں پہلوں کدے نہی آیا ایہا۔ اسماں واری واری خیال پیا آوے جے اس نجھ بھوں زوراے تے اوہ بھوں اتھرابی اے، اس کولوں انسان کنجونہ قابو آسی۔ ایہا خیال اسماں ہور جوش دلاندا ایہا جے اوہ کے دم خداوے کہ ہک جائی ہک اونٹ چرد ایہا۔ اوہ اس کو جل کھلتا تے پچھیاں ”خ او! توں انسان ایس۔۔۔؟“ اوٹے دے کننا ایہہ واز پیچی تے اوہ چرنا ای پھل گیا۔ اوٹ کمنڈیں لگ گیا تے نالے ہر یاں ہو یا۔ شیرے اس دی ایہہ حالت دیخنی تے فر واز ماریں ”مدعاں میری واز آئی اے کہ نہ۔ ہیں؟“ اوٹے دا تے ساہ پیاسکد ایہا تے کمد یوں کمد یوں بولیا وے ”ناں جی! میں انسان نہ جی، میں تے اونٹ آں جی، انسا ناں دا نوکر آں، انہاں دا کاماواں جی۔۔۔“ شیر نجھے نال دم اتھاں چاٹی دی ایہی تے بولیا ”ہلا! توں انسان نہی ایں۔۔۔ ہیں؟“ اوٹ ہکلاند یوں ہکلاند یوں بولیا ”تھی کوں تے انسان آں ٹھوٹ دیو پئے؟“ شیر نجھے تے بڈھاریے نال اتھوں پر اس ٹرگیا تے اس دے سوال دا جواب نہی دتا۔ اونٹ بی شکردا گلمہ پڑھیا کہ اس اسماں کھادا نہی۔ شیر اتھوں اگاں لگنگیا تے اگے اسماں گینڈا دیسا۔ شیرے واز ماری ”گل سترہ دا! او! گینڈے جیا!“ گینڈے اس دی واز سترہ توں اتھوں پٹ کے رخیں تے ہک دم جنگل نجھ اوہلے ہو گیا۔ شیر آں تپ تے چڑھی پر اج اس دا انسان دا مکو بڑاں دا پروگرام ایہا۔ اگاں لگنگیا تے اگے ہک لومڑی کھلتی دی ایہی۔ اس شیر آں دیخنیا تے صفتاند یوں یوں شیر در آئی تے بولی، شہزادہ شیر تھی کدر جل دیو پئے خیرتے ہے نال جی؟۔ شیر اس دیساجے اوہ اج انسان نال گھلنے آں جلد اوے تاں جے اس دشمنڈ آں مکا چھڑاں، لومڑی اسماں غور نال دیخنیا تے بولی بلے جی بلے! دل خوش ہو یا ایہہ سترہ کے، واقعی توں ای اوہ شیر ایں جیہڑا ماڈ جمیا ای اس کر کے وے کہ اوہ انسان جے مکار دشمنڈ آں مکا آوے۔۔۔ خوش کیتے شہزادیا تد!۔۔۔ شیر ایہہ صفتان سترہ یاں تے ہور پھریا تے بولیا پر مانھ انسان لبدرا جے نہی پیا۔ اس آخیا شہزادے میں ہونٹ پڑ دے بناں تے پانڈی پینی ایہی آں تے مانھ لکھڑیاں لکھڑیں دی واز پیچی آمدی ایہی، شیر اس دی گل گلی تے بولیا اس دا مطلبی اے وے اتحے کوئی انسان ایہا جیہڑا لکھڑیاں کپ دا ایہا پیا؟ ہیں؟ لومڑی تے لومڑی ایہی بولی بالکل بہادر شہزادے! ایہہ انسان ای تے ہیوے جیہڑا اسماں دا جنگل کپ

دال میں دیخاں جے تو انسان کتنا پاٹری یے پچ آئے۔ انسان اس دی سزروی تے بولیا
باکل تیری گل ٹھیک اے تے میں بی چاہسال کہ تیرے نال چھی لاؤال پر میں
آپڑیں ماوں کولوں اجازت تے کہن کے نہ آئے دا۔۔۔ تے توں اجازت دیویں
تے میں جلاں تے اجازت کہن آواں۔۔۔ آس! ایہہ نال میراً گراں وے۔۔۔ شیر
فخر تے خرے نال مست ہوئے دا یہا، بولیا جل! ماو کولوں اجازت بی کہن آتے ماو
آں آخری واری دنچ بی آ۔۔۔ فریں تداں۔۔۔ ہاہاہا۔۔۔ انسان انھوں پران
ثریا ای ایہا کہ پچھاں مڑیا تے بولیا تھے شیرا!۔۔۔ شیبہ کہ چپ رہ کے آپے نال
ہی بولیا چل رہنڑ دے شیرا۔۔۔ میں مڑ کے آنا توں نسیں نہ۔۔۔ ہلا! شیر آس دی
گلاں تے غصہ آیا تے بولیا نہ سدا او! تے توں آخدا کے ایہاں پیا۔۔۔ انسان آخیا را
نہ یا را چھوڑ۔۔۔ شیر چھیا تے بولیا دس اوئے! کے آخنا ایہاں توں۔۔۔ انسان آخیا را
اگل ایہہ وے کہ اس دیہاڑے بی ہک تیرے جا شیر آیا ایہا تے مانھ گھلنے دا آخیا س
تے میں ماو کولوں اجازت کہنے آں گیاں تے میرے مڑنے تک اوہ نس ای گیا
ایہا، تے میں آخنا ایہاں کدرے توں بی نس ای نہ جلیں۔۔۔ شیر آس دی گل
ڈاہڈی مندی لگی اس غصے پچ آخیا" آ و گل سزرو اوئے انسانا! مانھ میری ماو نشرين
اسٹے نہیں جمیا۔۔۔ تو جل تے مڑ کے آ۔۔۔ مکا! جل!۔۔۔ انسان پچھاں مڑ آیا تے
لکڑیاں دے گڈھیاں کول فر کھلتا تے شیرے آں پکا کرنے اسٹے بولیا میں آخنا
مانھ تیرے تے نہیں یقین۔۔۔ کوں ان جونہ کراں جے تداں اس رسی نال، بہن جلاں
تاں جے توں نس نہ کیں۔۔۔ شیرے چھاں ماری تے اس کو جل کھلتا تے انسان
اساں گلے پچ آپی تے بوٹے نال بن چھڑیاں۔۔۔ تے فرہک موٹا جا سوٹا
چایاں تے ہک بائی جی سٹ اس دی اگلی ٹنگاں تے کیتیں۔۔۔ شیر چھلیا اوئے مانھ
بن کے مارنا توں۔۔۔ تد تے ماو کولوں اجازت کہن کے آخنا ایہا۔۔۔ انسان بولیا
مانھ میری ماو آخیا ایہا جھڑا تیرے نا گھلنے آں آوے اس آں بہن کے کھنیں تے
میں تیرے نالوں نہ جبڑا ماو دی گل ای نہ سزروں اں۔۔۔ ہونز میں تیریاں اگلیاں دوئی
ٹنگیاں پھنساں تاں جے سارے شیراں پتا لگے کہ انسان نال گھلننا نہیں اور ایہہ بی کہ
ماں جبڑی نصیحت کرے اسماں من کہتا چاہی داوے۔۔۔ انسان سزرو اس دیان
دوئے اگلیاں ٹنگاں بہنیاں اور فراس آں کھول چھوڑیاں۔۔۔ تے آخدن اس
دیہاڑے توں بعد کوئی شیر انسان آں ٹھوندا نہیں دھنیا گیا۔۔۔

حمد

گنہ گار آں معاف کردے خدا یا
مرے دل پچ خوف اپڑاں پھر دے خدا یا
کے دا نہ محتاج کر کے رخیں مانھ
میں منگتے آں اپڑاں ای ڈر دے خدا یا
اے دنیا دے فرعون ڈر دے ڈراندے
اساں کو بس اپڑاں ای ڈر دے خدا یا
چھڑے ہک دوئے دے کر کن درد محسوس
اساں لوکاں ایجا جگر دے خدا یا
ایہہ دنیاں دے لا جھے نہ مکدن نہ مکسن
مدینے، کے دا سفر دے خدا یا
گُجھ آت گت یعنھ آندی اے حمد و شنا دی
میں آشقتہ سرآں ہنر دے خدا یا

نعت

نبی ﷺ رحمتاں دی سحر بڑ کے آئے
جهالت دے سارے عقیدے مٹائے
محمد ﷺ جیا کوئی ہویا نہ ہوئی
فدا نیں اُنہاں تے سب اپڑیں پڑائے
فرشتے عرش توں سلام آ کے پچھن
جبڑا فرش تے او دی محفل سجائے
بڑی وختان والی اے دائی حیمه
جبڑی میرے آقا دا چھولا چھلائے

دیکھے	سارے	دفتر	راشی
سمجھے	مندا	کسی	ہر آں
دیکھے	اندر	نہ	کوئی اپڑیں
	والا	اے	چٹا عزتاں
دیکھے	چادر	نہ	کوئی میلی
	تاس	تے	باہر
دیکھے	اساں	تے	زخمی اندر

چھڑوئی

اوڑے کو لو لندی	بک بڈھی منگدی
مٹھی مٹھی کھنگدی	سرے اتے آنا چاکے
اوڑے کو لو لندی	بک بڈھی منگدی
کسے کلوں پیسے کہنے	کے کلوں آٹانگے
پیسے کھڑی کھڑی گزڑیں	بنے تلاج کے او
چوڑے نج بندی	اراں پاں دخی تے
اوڑے کو لو لندی	بک بڈھی منگدی
پے زار بھی نہ ٹھنگ دی	چھپری ترٹی دی
فیر بھی نہ کمدی	کپڑے بھی پتے تے
اوڑے کو لو لندی	بک بڈھی منگدی
نہ سینے نج ٹھردی	کتنے کلوں ڈر دی
تے خیر پئی منگدی	گلگلی فردی
اوڑے کو لو لندی	بک بڈھی منگدی

مذینہ منورہ جدول یاد آوے
فر آشٹتے لکھ لکھ کے نعتاں سند آوے

غزل

کے	تبڑیاں	دا
خاب	زنجیراں	دا
سامڑیں ماضی	رکھے	دا
الم	تصویراں	دا
نال	کھڑے عینھے کئے	توں
کے	جا گیراں	دا
آیا	ایتم	دا
دور	شمیراں	دا

کے	سلطانی	دا
توں	وزیراں	دا
دل	نکا	دا
کم	سارا	دا

غزل

غم	چبلے	جندر	دیکھے
کونز	دلائ	اندر	دیکھے
فرض	شناشی	نظر	نہ آئی

ہند کو غزل

شجاعت علی ٹھی

نال ہور کو توں ساڑ سائیں
ھک وار تے مڑ کے تاڑ سائیں
میں سولی اُتا ٹنگے داں
ھونڑ آ کے کو لہاڑ سائیں
توں جُلنا دی گل رھوڑا دے
نان بسدا شہر اجڑ سائیں
دل پہلے گڑھے کڑھے دے
تو ہور نان اس کو کاڑھ سائیں
کو رھڑاں دے اوقاتا ٹچ
نان سیرا اُتا چاڑھ سائیں
ھے سورج سوا نیزے تا
ان اوکھی مج دیہاڑ سائیں
ساونڈ دا موسم اکھیاں ٹچ
دل مڑا جیٹھ تے ھاڑ سائیں
کو راتی روز چڑنڈ دے
ایہہ یاداں دا پکھیاڑ سائیں
ھے شاہ بی آخری ساھواں تا
توں آ کے اس کو تاڑ سائیں

سوئی نال چھکدی
ہرفونچ ٹردی تے
اگاں اگاں لنگدی
اوڑے کولونگدی
بک بڈھی منگدی
چناں اتے جلدا
ادرال اتے رلدا
دٹھا بھی نہ جلدا
ساریاں دے چنگ دی
بک بڈھی منگدی
(ختار جاوید۔ ایبٹ آباد)

اج گھل دا پتر اور کاکا (والد)

(عقلیم ناشاد اعوان)

تھنگی مختی دا نہ کر شور کا کا
خلنیں تے خل لاهور کا کا
روپے دا سیر کیہہ کھاد ہیے
مڑے نال نہ آزم زور کا کا
اج گھل دا پتر پیو دا ڈاہدے
نہ کرسیں یاد پرانڈاں دور کا کا
کر کے آواں ادھر ادھر سیل
تحوڑا جیہا دے قرض پور کا کا
پیئر نمہ قبریج لکائے دہین
اگھلے جہاناں دا کر غور کا کا

غزل

(عقلیم ناشاد اعوان)

ہو دا عالے سنگیو مڑے چار چو فیری
ڈر توں خالی دنیا کر دی ہیرا پھیری

نکے جیسے حرامی (ریاض ملک)

ڈنگراں کو زہر دیندے کوئھے بھی ساڑ دے
آپے کندھاں روہڑ کے اوٹھیکے اُتا چاہڑ دے
اس گلو کئی واری کھادی نیں گٹ بھی
چھپ چھپ راہ نج کڑیاں کو تاڑ دے
آہلنے پہن کے پی کھندے اٹھے بھی
گلکڑ گراں دے سارے پکڑ کے ڈکار دے
سلٹے کدے پہندے کنڈھولیاں تروڑ دے
گدڑا دے پتھر راتی ڈوگیاں لتاڑ دے
دده سارا پی جلدے بکریاں دے تھناں پچوں
چرس دا سوتا لا کے روڑ دے چنگھاڑ دے
کھا کھا حرام سُورا نالو پھٹے دے ہن
ٹھہڈ دینجو رچھا دے موونھ پکھاڑ دے
مار کے بگل راتی جندر دے راہ نج
دانیاں دیاں چھٹاں کھوتیاں توں لہاڑ دے
نکے جیسے حرامیاں دے کم ریاض دیکھے ذرا
ہسدیاں روالدے بسیدیاں اجڑ دے

خصماں آں کھا (ریاض ملک)

کوئھے جرم دی ملی سزا لوکو
سہرا ہرتے دیتا بنھا لوکو
پہل گئے آں پھڑاں کھیڑاں بھی
سارے یار سنگی ہوے خدا لوکو

اخلاقاں توں خالی، دل دے میلے
فانی دنیا کو ایہہ سمجھ بیٹھے آں لمیری
ششے دے کھر تج رہ کے دنیا تج
ئنچہ رخ سکدے بکٹے نال بیری
عکے عکے دلاں آلے لوک زماں تج
ذرا بی نہ منس ویلے دے دری
ہلکی چھلکی گھلاں توں کردے ایہہ
سرست کے لڑائی تے تیری میری

جزٹے زنانی داٹا کرا

(عظمیں ناشاد اعوان)

(جزٹے دا زنانی توں شکوہ کر دے)

ٹوں نت رُسٹریں تے ہنڑ میں وی مناؤاں تے تاں آجھیں
چے میں تیرے نال گل وی ہنڑ کر جانواں تے تاں آجھیں
نمدادے تیرے نخرے تے، ہنڑا کھڑی کھڑی رُسٹریاں
تیرے ایہہ ناز خرے ہونڑے میں چاؤاں تے تاں آجھیں
شکبیاں ہونڑ میں بے بے آگا تیریاں لاساں ساریاں
تیرے لائے کولوبی تجراں ہونڑ شراواں تے تاں آجھیں
(زنانی دا جواب، جواب شکوہ)

لگھی با کری تیرے کلوں منگدیاں تے ڈورا ہنڑ جلدیں
جنہت ہنڑ چھو لے آں دے وال کھاواں تے تاں آجھیں
بزاروں آنڑ کے دے ہنڑ مکواصلی اناس دی کوٹی سو ہنڑیاں
کبھی بی چیز بھے ہنڑ میں آنڈے دی پاؤاں تے تاں آجھیں
نچایا نہ ہمکو ویلے مچھ سمجھ کے باندری سو ہنڑیاں
تکھوی آندے ویلے میں، باندرانا لونچا یانہ تے تاں آجھیں

مہندی	تے	پاش	کیاں	لاواں
ڈوگی	نق	میں	روٹی	بچانوں
چپہ	پورا	راہ	تا	ہی کھاؤں
اتھوکہا	دا	گلڈھا	چاؤں	
دوڑدی	جلا	دوڑدی	اداں	
گلڈھا	شان	کھاری	چاؤں	
کنڈے	چنڑدی	کھارک	اداں	
کے	کراں	تے	کے	بناؤں
مہندی	تے	پاش	کیاں	لاواں
کدی	کدایاں	شیشہ	دیخاں	
کن	نق	بالي	نہ مک	دیاں میتاں
چنگہے	پہاں	ل	رشتیاندن	
لالا	انہیں	کردن	ٹیکاں	-
ترٹی	دی	کھٹا	تا پے	جلدی ہاں
سوچدے	سوچدے	سے	جلدی	ہاں
کدوں	تک	پہار	چاں	
نازک	جنڈی	نازک	باواں	
مہندی	تے	پاش	کیاں	لاواں

غزل

عظمیم ناشاد

(چن زیب چکیائی)

ثُوے مُتھے نق اسماں وٹ دستخ
آسمیں بُکل مار کے لنگ گئے آں
دلاؤ کھا گناہ جو گے، تساں پھیرے پائے کدھے کدھے
نہ لمماں لامڑے زخماں تا

مڑھی	جنڈی	کماں	نق	ای ڑل گئی اے
آخے	ایہہ	تے	اوہ	کہن آ لوکو
جے	کوئی	مرٹھے	نال	ہس کے گل کرداے
چنگا	پہلا	میں	شیر	جوان آہسان
سالایا	جوانی	آل	آپ	ای تا لوکو
موڈ	ہووے	تے	چنگا	مندا پکا دیوے
بنھ	تے	آخے	خصماں	آں کھا لوکو
جے	کسے	آل	دیخاں	چوری نال
أُتھے	دیندی	اے	شور	مچا لوکو
جے	پہل	پلکیھے	ہو	جلے نان
چٹ	جتیاں	کھنڈی	اے	چا لوکو
گس	اگا	کراں	رُو	فریاد ریاض
کچھ	ریہا	نہ	ہن ط	مڑھا پہا لوکو

غزل

(پرویزا عوان مسوال ماسھہ)

مہندی	تے	پاش	کیاں	لاواں
کٹبیاں	تھواں	گوھے	چاؤں	
دودھ	رڑکاں	تے	چاء	بناؤں
پانزیں	پھر	کے	کھوا	اوان
سنے	گھٹے	اگیاں	پھوکاں	
چلنی	کجے	لوٹے	کوچاں	
رکھا	نق	میں	مجھیاں	چاراں
دپھری	مڑ	کے	دانزیں	چھاراں
آٹا	ملان	تندورا	نق	کنڈے بناؤں

<p>اُنہاں صبر خدا دیوے کوئی چیاں قیھاں نی ماکے دے بی نہ مرے اوہ مٹھیاں چیز آں نی</p> <p>زہر غماں والا پیز آں اے بے بے جد ٹرگئی اے کے مرزاں جیز آں اے کوئی تو تے دی چھاں لوکو ہر شے تھا ویندی یونھ تھاندی وے آلوکو کوئی ہیاں توں کہن مہندی کنھڑ کے ماواں توں ڈکھ جندری یونھ سیندی خاباں نج مآ آندی</p> <p>ماڈی یاد آوے روٹی سنگھے بچوں یونھ لہندی صبح دی دعا ماں جی جنناں والے پاسوں ہر سیت آوی! ٹھنڈی ہوا بے بے</p> <p>اکھیاں دیخنڑا تے منظر دل دیاں نظر اں اندر اندر اکھیاں کر دیاں کھول تماشا دل داسو دا مست قلندر اکھیاں بارش پاٹریں دریا</p>	<p>ایہہ پھٹ پرانٹریں ہو گئے بند بند لہو لہان کیتا، ہونز حال پچھدیں کدھے کدھے تاڑے لگیاں اکھیاں مڑیاں مٹویا ذرا بی نہ دل سڑیاں مختراں مونہاں مٹی پاکے، کولو لوگ لنگدے کدھے کدھے عیداں تے شبرا تاں آسن کونز کسا کو کرسی یاد ہار پھلاں دے سٹ کے ٹرگئے، دعاواں کر سن کدھے کدھے اٹھتیاں بیٹھتیاں طعنے دینے سامرٹریں توں عزیز آں دے ہتھ چھیڑے اج کمدے نی، گوہڑی اناں بی چائی کدھے کدھے</p> <p>ماہیئے ”بے بے“ صبح ولد محمد یونس طالبہ سمیتر، شعبہ اردو، گورنمنٹ کالج حوالیاں</p> <p>کوئی جگ تے یونھ وفا کردا ماواں تے نہ موت آوے دل میرا دعا کردا موتی ٹٹ گئے چینیاں توں عمر آں دے دکھ لا کے بے بے ٹرگئی دنیا توں لہوا تھرو میں رو و آں ماجد یاد آوے قبر آں اتے جعل رو و آں پکھا پتھلدا ہوا دیوے جنہاں دیاں ماواں یونھ</p>
--	---

کہی مسیاں تھانوںیں ہو گے
کنی جبی ہک گل سی جدے
جگ دے وچ فسانوںیں ہو گے
واگہ بارڈر پیا لوکاں؟
سید راجے رانوںیں ہو گے
یار ٹکلیل جی گل ویلے دی
اپنے اج بہگا نوںیں ہو گے
(ٹکلیل اعوان)

سکنیو پہلے والی گل یعنی رتی
ہونز اوہ چل وس چل یعنی رتی
دونراں دا شوکار یعنی رہیا
پانوںیں دی اوہ چھل یعنی رتی
ملج نج مہنگائی اے اتنی
ساڑے وس دی گل یعنی رتی
بوٹا جس نال تلاں ہوندے
بوٹے نال اوہ چھل یعنی رتی
پرہا پرہاؤ نال درد بند اوے
گل تے اے اج کل یعنی رتی
احمد مسلا ہو گئی سارا پٹھا
مسلے دا کوئی حل یعنی رتی
(مشتاق احمد بانڈہ بازدار)

دل سکون جنون سمندر
اکھیاں روونڑتے اتھرو بگدے
دل روونڑتے چلدے جندر
اکھیاں دل دی قدر بداؤنڑ
دل اکھیاں دامانوں اے انور
(ڈاکٹر سردار جمیل انور)

اساں جس سر اُتے جائی جائی رخیا
اُس اسماں گوڑے تلے ڈائی ڈائی رخیا
چنگیاں دا چنگ ہووے مندیاں دا مند جی
سب دا حساب اسماں جائی جائی رخیا
گوشتے دا ہیرا ہوندا اوہ کیہڑا دل اے؟
جائی جائی چاکھنا جائی جائی رخیا
چنگا ہویا ویلے نال جان چھٹ گھی اے
بڑا مدا اُس پچھے لائی لائی رخیا
چہلہ ایں ٹکلیل ٹھداں کے سمجھایا یعنی
ڈشمزو جانوںیں دا توں پہائی پہائی رخیا
(ٹکلیل اعوان)

انوں ملے زمانوںیں ہو گے
دل دے زکم پرانوںیں ہو گے
وکیج کے دولت یاری لاندے
اجکل لوک سیانوںیں ہو گے
نگت دی انج تسوی پٹی
نگی دانوںیں دانوںیں ہو گے
ملان دی تھندری ہتھوں

وارث شاہ دے نال

دختے دل دے دکھڑے سنڈواں کس کس کو
سجھڑ بیلی رس گئے سارے مناوں کس کس کو
کل مکھپلی کو جنڈری رہ گئی تیار وچ
چار چھیرے دشمنوں سارے مار مکاؤں کس کس کو
لست اے لمی یاراں دی چجن جئے مکھڑے سارے
ساراں چم چم کر دے تارے ہونٹ میں بلاواں کس کس کو
ہر کوئی بُجھ بُھوے نالے سر موٹھے نال لادے
ایہہ بسیک ان دل دے سارے دس میں پلاواں کس کس کو
غنجے پھل ہزارے دے ھن یا کلیاں کشمیر دیاں
بوٹا بوتا تریہا یا ہے لہو میں پلاواں کس کس کو
ٹھٹھے گڑے دے ظالماء مارے نگے پکھھے لوک
انہاں ٹھٹھے گڑے لوکاں ہونٹ میں اٹھاواں کس کس کو
کر کے دل دی جا گیر تا قبضہ دل دا جانی آخے
ایہہ دل تے جا گیر ہے میری سیف ہور بساواں کس کس کو
(قاضی سیف الرحمن سیف علوی)

مژ، امریتا پریت
وارث شاہ نوں آکھ
قبراں و چوں بول
بھید دلا دے کھول
منگنی تیری ہیر
رانجن تیرا ڈھول
نے نے درد
مٹھے تیرے بول
عشن ریلے گیت
ہجردے پینڈے ٹور
ہور وفادی ریت
وارث شاہ نوں آکھ
مژ امریتا پریت
وارث شاہ نوں آکھ
قبراں و چوں بول

نظم ”سیاسی لوٹا“

(کریل فضل اکبر کمال دی یاد فتح انہاں دا ہند کلام)

آنہی دیا پترا
مليا ايس سترہ
کنک متحاچھڑ کے
دنخ کے تے سُنڈر کے
پُچھ دیں توں کوٹرے
ہونڑا اسی کوڑ آں
سوچاں دیا گنجیا

بھید دلا دے کھول
میں وی جاناں بھید
سن کے اس دے بول
گھنگرو جدے کو ل
اکھیاں دے کشکول
موتی موتی چھول
وارث شاہ دی ویل
وارث شاہ دی ویل
(آصف ثاقب)

بی کہٹ عینگا۔ گندھار بورڈ و سے ایہہ اعزاز اے کہ ایہہ لغت بی ایہہ ادارہ چھاپ دا پیاے۔ اس توں بپلوں سلطان سکون تے دا کڑاں ہی بخش اختر دیاں لغتاں بی اسی ادارے چھاپیاں نیں۔“

اس بارے لغت بچ میں وی رائے دتی ایہی جے ”نذری عربی زبان والفاظ اے جس دامعنی رہبر اے۔ انہاں کئی سالاں دی محنت توں بعد پنجھی ہزار لفظاً کٹھے کیتے تے لغت تیار کیتی۔ اردو تے فارسی دیاں پہلیاں لغتاں نالوں ایہہ بہوں بدھی لغت اے تے بہوں بدھا کم اے۔ سید نذری شاہ صاحب تاریخی کم کیتا ے۔“

شاہ صاحب اس بارے لکھیاے ”حمد ثنا سوہنڑیں رب دی جس دی برکت تے توفیق نال اہم ہویا۔“

ہندکو زبان تے ادب و سطے ایہہ لغت ضرورت ایہی۔ لکھاری آں ہمیش لغت دی لوڑ پیندی رہندی اے۔ جس دی کوئی لفظ سڑیا جلد اے تے فراس بارے دیکھڑاں ہوندی اے جے اس دامعنی یا مطلب کے وے لغت حوالہ جاتی کتاب ہوندی اے۔ اس دی رائے دا حترام کیتا وینداے۔ مستقبل بچ جدوی کوئی ہندکو زبان تے ادب تے کم کری تے اسماں لغت والڑ پکڑنا پیسی۔ ویلے نال نال اس دی اہمیت تے ضرورت بدھدی ویسی۔

ادارہ

پچھے دیاں بھنخیا
پھسے دیاں چینگڑاں
تحالی دیاں بینگڑاں
بُو تھا گتھا پھیر دیں
اساں نال کھہر دیں
پچھدیں توں کو نہ آں
دساں ٹوں کو نہ آں

اساں تگ ووٹ دتے
جنڈکا ہڑی نوٹ دتے
مبیری تو کیش کیتی
کھلی کھلی عیش کیتی
ہونڑا سی کو نہ آں
مارے اسی کو نہ آں

مماڑخ

سید نذری حسین شاہ صاحب دی ہندکو لغت ”نذری اللغات“، گندھارا ہندکو اکیدی پشاور چھاپی اے۔ لغت بڑی محنت نال تیار کیتی گئی اے۔ شاہ صاحب دی محنت وہ سلام پیش کیتا جلد اے۔

محترم آصف ثاقب صاحب اس بارے لکھیاے ”نذری حسین شاہ ہندکو ادب دے تارے نے۔ انہاں ساری زندگی ہندکو ادب بچ گزاری اے۔ خوشی اے جے ہندکو لغت دامعرکہ وی سر کیتا نے۔ لغت کیہہ وے اللہ دی قدرت دا کرشمہ وے۔ ہر وڈا ادیب تے شاعر اس توں فائدہ کہنسی۔ لغت اس مقام تے وے کہ اس دی حوصلہ افزائی پاکستان سارے دے تعلیمی ادارے، جامعات تے سکالر کر دے ریہسن“۔

محمد ضیاء الدین صاحب اسی لکھیاے ”اس میں دے قرض دی ادائیگی اچ جھتے ہور ہندکو وہاں داناں نامیاں اے اتحے سدی نذری حسین شاہ دی خدمات دا وزن کسی طور

مماڑخ

سید نذری حسین شاہ صاحب دی ہندکو لغت ”نذری لغات“، گندھارا ہندکو اکیدی پشاور چھاپی اے۔ لغت بڑی محنت نال تیار کیتی گئی اے۔ شاہ صاحب دی محنت وہ سلام پیش کیتا جلد اے۔

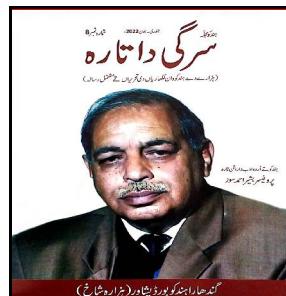
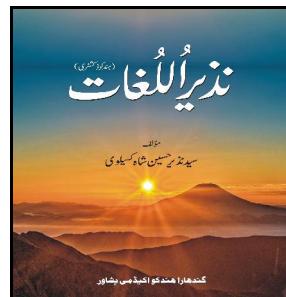
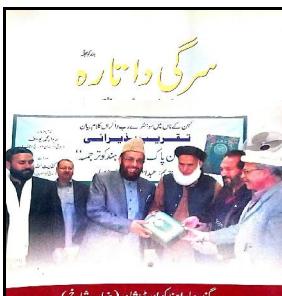
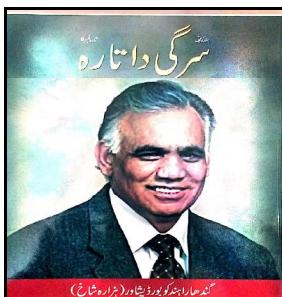
محترم آصف ثاقب صاحب اس بارے لکھیاے ”نذری حسین شاہ ہندکو ادب دے تارے نے۔ انہاں ساری زندگی ہندکو ادب بچ گزاری اے۔ خوشی اے جے ہندکو لغت دامعرکہ وی سر کیتا نے۔ لغت کیہہ وے اللہ دی قدرت دا کرشمہ وے۔ ہر وڈا ادیب تے شاعر اس توں فائدہ کہنسی۔ لغت اس مقام تے وے کہ اس دی حوصلہ افزائی پاکستان سارے دے تعلیمی ادارے، جامعات تے سکالر

نادر ہزارے دے ہند کو لکھاریاں دیاں لکھتاں من مونیاں نے۔ ادارہ پڑھیا تے مج ساریاں گلائیں دی خبر ملی۔ اسال دے دوارے ہند کو ماشا اللہ ترقی دے دروازے پئی کھولدی اے۔ ہنزرا گا ای گا بدھی۔ کافرناساں دا پتھ اسی رسالے توں لگیا۔ مجلس مشاورت نجح مارٹھانال تساں چوٹی تے رکھیا دا۔ تھی ڈاہدے او۔ تھی عینھ اور مج سارے نال پائے دے نے جھرے تساں بعد نجح درج کیتے نے۔ سرگی دا تارا ”نظم سانول“ کہن کے آیا۔ بڑی عزت ہوئی۔ اصل نجح سرگی دا تارا جئے رسالے نجح چھپنا ای بڑی گل اے۔ ترجمہ ”ماں“ ناول کامل دی چیز اے۔ سائیں غالا دین ہزاروی دے چار بیتیاں تے ڈاکٹر عادل سعید قریشی دا مضمون پسند آیا۔ ڈاکٹر صاحب نویں نکور داش ورنے۔ جو گل کردے نے کم دی کردے نے جو لکھدے نے محنت نال لکھدے نے۔ رسالے دے سارے مضمون معیاری تے نزالے نے۔ خدا تساں دی محنت کو جائی لانداۓ۔ خدادے بھروسے تے جہزادی قدم چاؤ جائی لگداۓ۔ رسالے دی ہند کو شاعری پڑھ کے مج خوشی ہوندی اے۔ ہند کو شاعری دے تصورات تے ڈشن مخصوص نے۔ قدرت دا کر شمہ ایہہ وے ہند کو دا ہر شاعر اپنا مزاج تے اپنا اٹھار رکھداۓ۔ تھی اگلا شمارہ حیدر زمان حیدر دے نال کرو۔ مرحوم نے ہند کو ادب دی خدمت نجح جان دتی اے۔

خیراندیش

آصف ثاقب۔ بوئی

۱۳ اپریل ۲۰۲۲ء

کر دے ریہسن“۔

محمد ضیاء الدین صاحب اسی کھیاۓ ”اس مٹی دے قرض دی ادا یگی اج جھتے ہور ہند کو دا نال دا نامیاں اے اتحے سدی نذر ہیس شاہ دی خدمات دا وزن کسی طور بی کھٹ مینگا۔ گندھار بورڈ و سے ایہہ اعزاز اے کہ ایہہ لغت بی ایہہ ادارہ چھاپ دا پیا اے۔ اس توں پہلوں سلطان سکون تے دا کٹر الہی بخش اختر دیاں لغتاں بی اسی ادارے چھاپیاں نیں۔“

اس بارے لغت نجح میں وی رائے دتی ایہی جے ”نذر یہ عربی زبان والفاظ اے جس دا معنی رہ براۓ۔ انہاں کی سالاں دی محنت توں بعد بچھی ہزار لفظ اکٹھے کیتے تے لغت تیار کیتی۔ اردو تے فارسی دیاں پہلیاں لغتاں نالوں ایہہ بہوں بدھی لغت اے تے بہوں بدھکم اے۔ سید نذر شاہ ساحب تاریخی کم کیتاۓ۔“

شاہ صاحب اس بارے لکھیاۓ ”حمد نا سوہنڑیں رب دی جس دی برکت تے توفیق نال اہم کم ہویا،“

ہند کو زبان تے ادب و سطے ایہہ لغت ضرورت ایہی۔ لکھاری آں بیمیش لغت دی لوڑ پیندی رہندی اے۔ جس وی کوئی لفظ سوہنڑیا جلدائے تے فراس بارے دکھڑاں ہوندائے جے اس دا معنی یا مطلب کے وے۔ لغت حوالہ جاتی کتاب ہوندی اے۔ اس دی رائے دا حترام کیتا ویندائے۔ مستقبل نجح جدوی کوئی ہند کو زبان تے ادب تے کم کری تے اسال لغت دا لڑکپڑنا پیسی۔ ویلے نال نال اس دی اہمیت تے ضرورت بدھدی ویسی۔

ادارہ سید نذر شاہ ساحب آں مبارکباد پیش کرداۓ۔

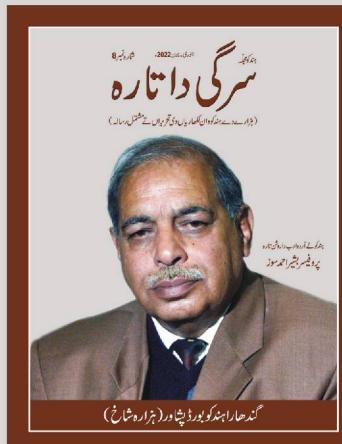
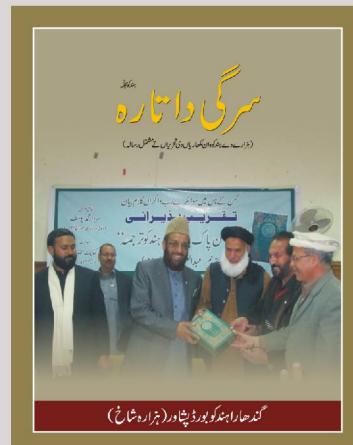
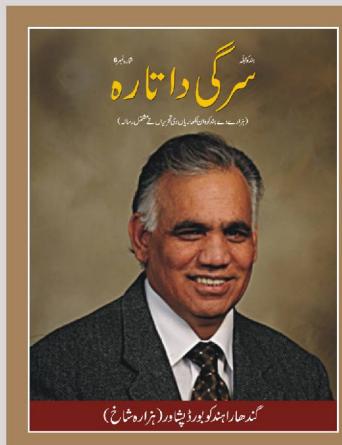
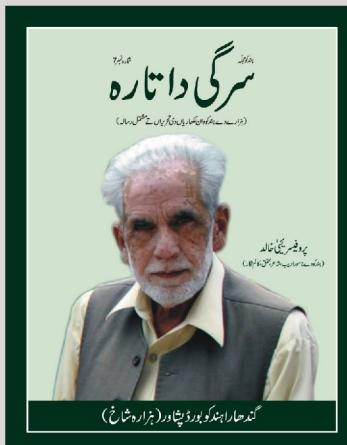
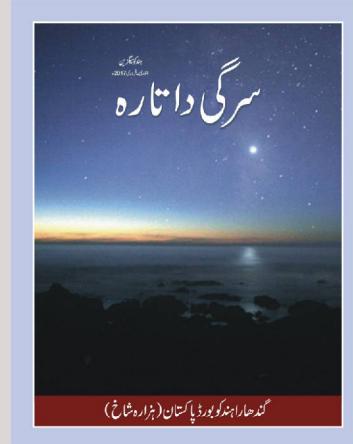
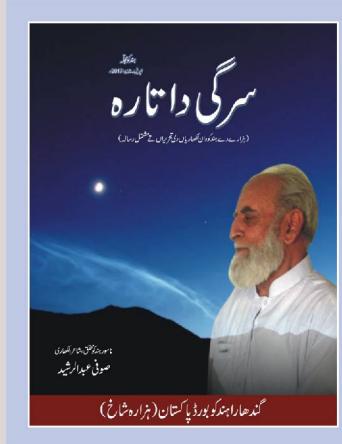
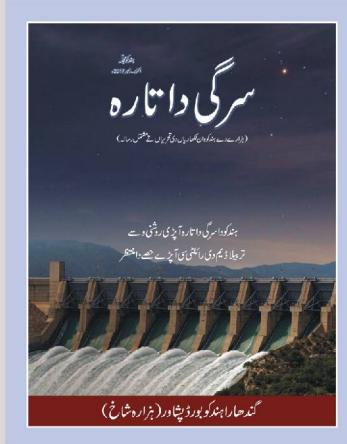
چھپی آئی سجنڈاں دی

چنگیو تے سوہنڑیو پروفیسر ملک ناصر داؤد صاحب
السلام علیکم

سرگی دا تارہ پہلے ویلے ملیا جدوں حکومتاں بی بدل گیاں نے تے دل بی بدل گئے۔ خدا غریب ملک دا حامی تے ناصر ہووے۔ ٹائشل تے پروفیسر بشیر سوز ساحب دی گنجی سجائی دی اے۔ اس نال پرچے دی قدر قیمت بدھی اے۔ رسالے

SARGI DA TAARA

(Hazara)

گندھاراہندکو بورڈ پشاور (ہزارہ شاخ)